

Tarptautinė konferencija /
Międzynarodowa Konferencja /
The international conference

VILNIUS ir kitos EUROPOS SOSTINĖS per pagalbinių istorijos mokslų prizmę

WILNO i inne STOLICE EUROPEJSKIE przez pryzmat pomocniczych nauk historycznych

VILNIUS and other EUROPEAN CAPITALS through the Prism of Auxiliary Historical Sciences

2023 m. birželio 14–16 d.
14–16 czerwca 2023 r.
14–16 June 2023

Konferencijos tezės /
Abstrakty konferencji /
Conference abstracts



Lietuvos nacionalinis dailės muziejus,
Taikomosios dailės dizaino muziejus,
Vilnius (Arsenalų g. 3a)

Litewskie Narodowe Muzeum Sztuki,
Muzeum Sztuki Użytkowej i Wzornictwa,
Vilnius (Arsenalų g. 3a)

The Lithuanian National Museum of Art,
Museum of Applied Arts and Design,
Vilnius (Arsenalų g. 3a)

2023 m. birželio 14–15 d. (trečiadienis–ketvirtadienis)
14–15 czerwca 2023 r. (środa–czwartek)
14-15 June 2023 (Wednesday–Thursday)

Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarija,
Vilnius, S. Daukanto a. 3

Kancelaria Prezydenta Republiki Litewskiej,
Vilnius, S. Daukanto a. 3

Office of the President of the Republic of Lithuania,
Vilnius, S. Daukanto a. 3

2023 m. birželio 16 d. (penktadienis)
16 czerwca 2023 r. (piątek)
16 June 2023 (Friday)

I Posėdis / I Sesja / I Session

Vilniaus miesto kilmės įvairovė

Dr. S. C. Rowell

(Lietuvos istorijos institutas)

Daugelio, galbūt visų senų miestų ir kaimų kilmės istoriją gaubia įvairios pasakos, kintančios per amžius. Pasak XII a. anglo-normanų tautos pradų istorijos meistro Gotfrydo Monmutiečio (Geoffrey of Monmouth), Britanijos sostinę Londoną dar iki salon atvykstant romėnų legionams įsteigė toks keltų karalius Ludas. Esą karalius Ludas palaidotas prie Londono „Ludo“ vartų (Ludgate). Būtent todėl šitiems viduramžių miesto vartams duotas Ludo vardas. Taip pat viduramžių galų (velsiečių) literatūra byloja apie senovės didvyrį slibinžudį, vardu Ludas, kurio brolis – prancūzų karalius Lefelis (Lefelys). Kad ir kaip įspūdingai tai beskambėtų, Londono Ludgeito, vakarinių miesto sienos vartų, pavadinimas – tikriausiai yra ne keltų, o senosios anglų kalbos kilmės – *hlid-geat* reiškia „kabantieji vartai“. Vis dėlto faktas, kad Ludas – sugalvotas personažas, nemenkina jo vaidmens Londono istorijoje. XII a. normanų valdomo Londono miestiečiai garbino ilgąją vieningos Britanijos, įsteigtos prieš romėnų antplūdį, istoriją. Kadaise suvienytą visą Britanijos karalystę valdė valdovas, kurio brolis – prancūzų karalius. Visas mitas atspindėjo naujojo Anglijos režimo pretenzijas užtikrinti savo politiką tiek Anglijoje, tiek Prancūzijoje.

Vilniaus miesto istoriją taip pat puošia įvairios pasakos, teorijos. Šio pranešimo tikslas – parodyti, kaip nuo XV a. iki dabar rutuliojosi atsakymai į klausimą, kas davė pradžią Vilniui, kas miesto valdovai ir dangiškieji globėjai. Vilniaus miesto pasakojimai bus lyginami su pasakojimais apie kitų Europos sostinių kilmę.

The diverse origins of the city of Vilnius

S. C. Rowell PhD

(Lithuanian Institute of History)

Many, if not all, old cities attract various stories of their origins, which change over the ages. According to the 12th-century Anglo-Norman master of national mythology Geoffrey of Monmouth, London was founded as



the capital of Britannia by a pre-Roman Celtic king named Lud. He was buried apparently at Ludgate in London. Hence the toponym. We also know from Medieval Welsh literature of an ancient hero called Lludd who fought a dragon. His brother Llefelys was king of France. Unfortunately Ludgate in London, the westernmost gate of the city wall, most probably derives its name from the Anglo-Saxon *hlid-geat*, or 'swinging gate'. The fact that Lud is a fictional character does not lessen his importance in the history of London. For the 12th-century inhabitants of Norman London, this long pre-Roman history of a united Britain ruled by a monarch with a French brother provided justification of the ambitions and changing identity of the Norman conquerors.

The history of Vilnius has also given rise to various stories and histories. The purpose of this paper is to illustrate how answers to the question 'Kas davė pradžių Vilniui?' Who were the city's rulers and heavenly protectors, developed from the 15th century to the present day? Comparisons will be drawn with the stories of other European capitals.

Vilniaus įkūrimo legenda XVI a. Lietuvos metraščiuose: šaltiniotyrisinis aspektas
Mgr. Kęstutis Gudmantas MA
(Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas)

Sostinės įkūrimas yra fundamentalus veiksmas. Kunigaikščiai, pasak metraštininkų, atlieka tradicines šabloniškas valdovų priedermes: kariauja, įkuria miestus-pilis, „gimdo“ palikuonis. Miestų-pilių įkūrimų grandinėje išsiskiria sostinės įkūrimas.

Romėnų „tautos“ pradininkai Enėjas ir Romulus Antikos tradicijoje vadina mi tėvais įkūrėjais. Tai klasikinis paveldas, kuris buvo savas kiekvienam nors kiek išsilavinusiam XV–XVI a. asmeniui, – šiuo atveju turbūt būtų užtekę ir ikiuniversitetinio, katedrinės ar dvaro mokyklos išsilavinimo. Lietuviškoje valstybinėje mitologijoje Palemonas, atvedęs lietuvių kunigaikščių ir bajorų protėvius, gretintinas su Enėju, Gediminas – su Romos įkūrėju Romulu. Tad K. Chodynickis ir Z. Ivinskis yra teisūs brėždami Romos vilkės ir geležinio vilko paralelę.

Nurodytina dažna istoriografijos yda: neretai manoma buvus vieną vientelę kurio nors reiškinio priežastį, tačiau paveikslas galėjo būti gerokai

sudėtingesnis, nes kultūrinį tekstą galėjo inspiruoti toli gražu ne vienas šaltinis. Juk kultūra suvoktina kaip metatekstas. Tai lėmė ir pati tos epochos tekstų prigimtis, išaugęs klasikinės retorikos poveikis, todėl naivu būtų tikėtis, kad metraščiuose nebūtų sąsajų su Antikos kultūra, juolab tokiu ypatingu atveju, kaip sostinės įkūrimas, kai egzistavo milžiniška tradicija.

Pranešime nagrinėjamas kultūrinis kontekstas (lotyniškasis katalikiškas ir stačiatikių pasauliai), jo įtakos, metraštininkams prieinamų rašytinių šaltinių „korpusas“ (istoriografija ir beletristika) ir, be abejo, sava „pagoniška“ sakytinė tradicija.

The Legend of the Founding of Vilnius in the 16th-century Lithuanian Chronicles: a Source Studies Aspect
Kęstutis Gudmantas MA
(Institute of Lithuanian Literature and Folklore)

The founding of a capital is a fundamental act. According to chroniclers, princes perform the traditional, clichéd duties of rulers: they wage wars, found cities-castles, and 'give birth' to offspring. In the chain of city-castle foundations, the foundation of the capital stands out.

Aeneas and Romulus, the founding fathers of the Roman 'nation', are referred to in Ancient tradition as the founding fathers. This is a Classical heritage that was inherent in anyone with a modicum of education from the 15th to the 16th centuries, in which case a pre-university, cathedral school or court education level would probably have sufficed. In Lithuanian state mythology, Palemon, who brought the ancestors of Lithuanian princes and nobles, is compared to Aeneas, and Gediminas to Romulus, the founder of Rome. Thus, K. Chodynicki and Z. Ivinskis are right in drawing a parallel between the Roman wolf and the iron wolf.

A common flaw in historiography is that it is often assumed that there is a single cause of a phenomenon, but the picture could have been much more complex, since a cultural text could have been inspired by far more than one source. After all, culture can be understood as a metatext. The very nature of the texts from the period and the increased influence of Classical rhetoric made this possible, and it would be naïve to expect the chronicles to be devoid of any links with Ancient culture, especially in a special case such as the founding of a capital city, where there was a strong tradition.



The paper examines the cultural context (the Latin Catholic and Orthodox worlds), its influences, the 'corpus' of written sources available to the chroniclers (historiography and fiction) and, of course, the 'pagan' oral tradition itself.

Kijów, Kraków, Praga – w legendzie historycznej średniowiecza

Prof. dr hab. Edward Skibiński

(Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Dysponujemy różnego rodzaju opowieściami o powstaniu najstarszych stolic środkowoeuropejskich. Są to opowieści etnogenetyczne, zwykle traktowane jako rodzaj uczonej legendy. Badacze zastanawiali się nad ich pochodzeniem i wzajemnymi relacjami.

Czeskie dzieje Kroka i jego trzech córek były już zestawiane z opowieścią o Kraku i Wandzie. Opowieść o Czechu i jego bracie Lechu była też porównywana z opowieścią o Lechu, Czechu i Rusie. Jakieś zbieżności można też wskazać między tymi historiami a kolejną kijowską opowieścią o Kiju, Szczeku i Chorywie. Dawne podania litewskie nie były na ogół zestawiane z wcześniej zapisanymi opowieściami sąsiadów. Jako podstawę porównawczą dla tych legend etnogenetycznych wskazywano bądź mitologię indoeuropejską, bądź też analogie germańskie. Badaczy interesowała też problematyka wzajemnych zależności opowieści kronikarzy sprowadzana czasem do wskazywania, że jeden autor przerabiał podania przejęte od innego. Sądzę, że dyskusja powinna wstępnie oprzeć się na analizie narratologicznej, zanim podejmie się próbę interpretacji historycznej. Propozycję takiej analizy przedstawię w swoim referacie.

Kiev, Cracow, Prague: in the historical legend of the Middle Ages

Prof. Dr Edward Skibiński

(Adam Mickiewicz University in Poznań)

We have various types of stories about the formation of the oldest Central European capitals. These are ethnogenetic tales, usually treated as a kind of scholarly legend. Researchers have puzzled over their origins and interrelationships.

The Bohemian story of Krok and his three daughters has already been juxtaposed with the tale of Krak and Wanda. The tale of Czech and his brother Lech was also compared with the tale of Lech, Czech and Rus. Some parallels can also be drawn between these stories and another Kiev tale of Kyi, Shchek and Khoriv. Ancient Lithuanian legends were generally not juxtaposed with previously recorded tales of their neighbours. Either Indo-European mythology or Germanic analogies were pointed to as a comparative basis for these ethnogenetic legends. Researchers were also interested in the problem of the interdependence of the stories of chroniclers, sometimes reduced to indicating that one author reworked tales taken from another.

I think the discussion should initially be based on a narratological analysis, before attempting a historical interpretation. I will present a proposal for such an analysis in my paper.

II Posėdis / II Sesja / II Session

Praha – Vilnius: baltų raštijos užuomazgos kunigaikščio Butauto dvare (1365–1380) ir su tuo susiję šaltiniai

Doc. habil. dr. Ilja Lemeškin

(Karolio universitetas / Lietuvių kalbos institutas)

Šiomet sukanka 610 metų, kai Prahos Mažojo miesto šv. Tomo bažnyčioje buvo paaukotos šv. mišios „už pono Lietuvos kunigaikščio Henriko Kęstutaičio sielą“. Tam, kad apeigos už pirmąjį Gediminaitį krikščionį įvyktų, Vytautas išsiuntė kunigą Petriką (*frater Petzriko*), kuris Prahos augustiničiams 1413 m. nugabeno brangių audinių. XV a. pradžios epizodas įprasmina reikšmingą XIV a. antrosios pusės Čekijos karalystės ir LDK santykių puslapį, kuris iki šiol turi vertingų apčiuopiamų pėdsakų. Be seniausios Gediminaičių kapavietės, tebelaukiančios išsamaus archeologų dėmesio, tai yra vokiečių, lotynų bei prūsų kalbomis rašyti paminklai susiję su kunigaikščiu Butautu ir jo Prahos dvaru, kuriame 1365–1380 m. susiklostė unikalios sąlygos, palankios formuoti baltiškai raštijos tradicijai. Pranešime šie viduramžių rašto paminklai bus išvardinti bei trumpai aptarti: diplomatinės raštijos 1368–1377 m. aktų sanoka, kur Lietuvos didysis kunigaikštis ypač dažnai figūruoja 1368–1369 m. (Karolio IV kelionės į Italiją metu); Butauto dvarionių aplinkoje atsiradęs Bazelio kolofonas, datuojamas 1369 m. sausio 5–6 d. ir



lokalizuotinas Lucoje arba Sienoje; Schondocho poema „Butauto krikštas“ (apie 1365–1380); istoriografinis Prahos karališkojo dvaro šaltinis *Cronica ecclesiae Pragensis Benessii Krabice de Weitmile*; kodeksas *Liber vetustissimus statutorum et aliarum memorabilium Veteris urbis Pragensis* ir kt.

Prague–Vilnius: the beginnings of Baltic writing at the court of Duke Butautas (1365-1380) and related sources

Doc. Dr Ilja Lemeškin

(Charles University/Institute of the Lithuanian Language)

This year marks the 610th anniversary of the mass celebrated in the Church of St Thomas in the Lesser Town of Prague ‘for the soul of the Lithuanian Duke Henry, son of Kęstutis’. In order to celebrate the Mass (for the soul of the first Christian of the Gediminas dynasty), Vytautas sent Fr Petric to Prague, who delivered some precious cloth to the Augustinians of Prague in 1413. This episode at the beginning of the 15th century represents an important chapter in the relationship between the Czech Kingdom and the Grand Duchy of Lithuania, which contains valuable documentary facts. In addition to the oldest known burial place of the Gediminians, which is still awaiting archaeological research, we also find German, Latin and Prussian literary works connected with Prince Butaut and his court in Prague, where unique conditions conducive to the emergence of the tradition of Baltic writing were established in 1365–1380. The following medieval literary works will be presented and briefly discussed: diplomatic act material from 1368 to 1377, in which the Grand Duke of Lithuania appears frequently between 1368 and 1369 (during the journey by Charles IV to Italy); the Basel Colophon, originating in Butaut’s circle and dating from 1369; Shondoch’s poem ‘The Baptism of Butautas’ (c. 1365–1380); *Cronica ecclesiae Pragensis Benessii Krabice de Weitmile*; *Liber vetustissimus statutorum et aliarum memorabilium Veteris urbis Pragensis*; etc.

Onomastyczne spojrzenie na nazwy własne z podstawą vilk-, wilk-, wołk-

Dr Irena Kulik

(Miejska Biblioteka Publiczna w Krasnymstawie)

Wilno, które obecnie liczy 700 lat od pierwszej pisemnej wzmianki w liście Gedymina, ma również legendarne pochodzenie, czyli „Legendę o Żelaznym

Wilku”. Rozgłos o mieście na całym świecie symbolizuje wycie tego zwierzęcia. Współczesnym takim namacalnym echem o zakorzenieniu w kulturze nazw z podstawą od apelatywu *wilk* lit. *vilkas* są rozpowszechnione nazwy własne miast na Litwie, np. *Wilki*, lit. *Vilkija*; *Wiłkomierz*, lit. *Ukmergė* (*Vilkmergė*), dzielnicy Wilna – *Wilcza Łapa*, lit. *Vilkpėdė*, nazwisk – *Wilkin*, lit. *Vilkinis* i in. oraz na północnym wschodzie Polski.

Za źródło posłuży *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, na podstawie którego zaprezentuję toponimy oraz hydronimy. Natomiast antroponimy wyeksponuję z pozycji Justyny B. Walkowiak *Litewskie nazwiska Polaków*.

W ten sposób pragnę zaprezentować zasięg oraz częstotliwość występowania takich nazw własnych.

An Onomastic look at proper nouns with the root wolf-: vilk-, wilk-, wołk-

Irena Kulik PhD

(Municipal Public Library in Krasnystaw)

Vilnius (Vilna), which is now 700 years old since the first written mention in Gediminas’ letter, also has a legendary origin, i.e. the ‘Legend of the Iron Wolf’.

The worldwide fame of the city is symbolised by the howling of the animal. Such a tangible contemporary echo of the rooting in the culture of names with a base from the appellative wolf (in Lithuanian *vilkas*) is common in the names of cities in Lithuania, as well as in northeast Poland: e.g. *Wilki* (in Lithuanian *Vilkija*), *Wilkomierz* (*Ukmergė/Vilkmergė*), the district of Vilnius called *Wolf’s Paw* (*Vilkpėdė*), surnames such as *Wilkin* (*Vilkinis*), etc.

The source of this is the Geographical Dictionary of the Kingdom of Poland and other Slavic countries, on the basis of which I will present toponyms and hydronyms. On the other hand, anthroponyms will be highlighted from the position of Justyna B. Walkowiak’s ‘Lithuanian Surnames of Poles’.

In this way, I would like to present the range and frequency of the occurrence of such names.



Wpływy umysłowe czeskiej stolicy królewskiej na kościelną stolicę Polski w latach 1390-1450 w świetle kodeksów rękopiśmiennych proveniencji czeskiej z zasobów Archiwum Archidiecezjalnego w Gnieźnie

Ks. dr Michał Solomieniuk

(Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie)

Archiwum Archidiecezjalne w Gnieźnie posiada sześć kodeksów rękopiśmiennych z dziełami autorów, działających w Królestwie Czech w XIV i XV wieku lub nabytymi tamże we wspomnianym okresie. Są to postylle ortodoksyjne i jedno dzieło umiarkowanego reformatora husyckiego. Do tego należy dodać jeden kodeks zawierający całą Biblię. Ta grupa kodeksów jest świadectwem i materialną pamiątką wpływów umysłowych, jakie miała stołeczna Praga czeska na arcybiskupie i prymasowskie Gniezno w Polsce. Zakreślone ramy czasowe (1390-1450) odpowiadają mniej więcej okresowi, w którym opisywane kodeksy dotarły do Gniezna.

Wspomniane kodeksy można podzielić, jak następuje:

1. Rękopisy z dziełami autorów czeskich lub działających w Królestwie Czech (kursywą oznaczono inne dzieła w danym kodeksie):
 - a) Ms 9: Conradus de Waldhausen / Konrad Waldhausen, *Postilla studentium Universitatis Pragensis; Henricus de Frimaria, Super decem praecepta; Sermo de corea*
 - b) Ms 14: Conradus de Waldhausen / Konrad Waldhausen, *Postilla studentium universitatis Pragensis* – inny egzemplarz
 - c) Ms 22: Ioannes Milicius de Chremsir / Jan Milicz z Kromieryża, *Liber sermonum - Abortivus*
2. Rękopisy, zawierające „Varia” a wśród nich dzieła autorów, działających w Czechach:
 - d) Ms 45: *Varia theologica* – w tym kazania Jacobelli De Missa
 - e) Ms 69: *Sermones varii et alii tractatus* – 9. z 10 merytorycznych elementów składowych kodeksu to część Postylli Waldhausena; kodeks z r. 1408 lub późniejszy.
3. Rękopis z dziełem autora spoza Czech, ale zakupiony w Czechach:
 - f) Luca de Bitonto, *Postilla super epistolas et evangelia dominicalia* – nabyta w Pradze w r. 1396.

4. Rękopis biblijny:

g) Ms 142: Biblia łacińska z 1414 roku.

Zostaną omówieni autorzy dzieł zawartych w wymienionych kodeksach oraz ich poglądy na Kościół i życie społeczne. Same kodeksy zostaną omówione od strony merytorycznej oraz od strony ich transmisji. Wszystko to pozwoli to na przybliżenie kontaktów gnieźnieńsko-praskich oraz poznanie wpływów, jakie czeskie prądy umysłowe miały na członków kapituły metropolitalnej w Gnieźnie i uczniów tamtejszej szkoły katedralnej. Krótkie informacje o autorach znajdują się poniżej.

Konrad Waldhausen (ok.1326-1369) był austriackim kapłanem z zakonu augustianów. Został sprowadzony do Pragi przez cesarza Karola IV i arcybiskupa praskiego Ernesta z Pardubic jako znany kaznodzieja pokutny. Treścią jego kazań była krytyka wad i grzechów mieszczan i duchowieństwa. Głosił kazania po niemiecku i po łacinie. Odnowę Kościoła upatrywał w etycznym odrodzeniu duchowieństwa, które z kolei miało wpłynąć na nawrócenie rzesz wiernych.

Jan Milicz z Kromieryża (ok. 1325-1374) był kanonikiem kapituły metropolitalnej w Pradze i jej archidiakonem, w późniejszym okresie był, z własnego wyboru, prostym kaznodzieją. Przepowiadał po łacinie, niemiecku i czesku. Założył dom dla nawróconych prostytutek oraz apostolską wspólnotę młodych kapłanów. W jego przepowiadaniu silne są motywy eschatologiczne. On i Waldhausen podkreślali autorytet Pism św., wagę częstej Komunii św. i odwoływali się do przykładu Kościoła pierwotnego.

Jakoubek ze Stříbra (1372-1429), profesor teologii na Uniwersytecie Karola w Pradze, był kapłanem praskim, i przyjacielem Jana Husa. Zwolennik utrakwizmu, tj. umiarkowanej formy husytyzmu, szerzył praktykę udzielania Komunii świętej pod dwiema postaciami oraz uzasadniał ją teologicznie. Pozostawił po sobie wiele dzieł teologicznych i kazań.

Łukasz z Bitonto z Apulii (ok. 1190-1243) był franciszkaninem, należał pierwszego pokolenia towarzyszy i naśladowców św. Franciszka. Przez pewien czas pełnił funkcję kustosa franciszkańskiego w Ziemi Świętej. Jest autorem bardzo głębokich teologicznie kazań, opartych na solidnej egzegezie biblijnej, znajomości Ojców Kościoła. Nieobcy byli mu także najwięksi filozofowie i pisarze klasycy, greccy i rzymscy. Jego kazania były długi czas



tak popularne, jak te świętego Antoniego. Jak widać dotarły także do Pragi, skąd ich odpis przywędrował do Gniezna.

Badanie wpływów umysłowych czeskich na duchowieństwo cudzoziemskie ma szczególną rolę dla badań nad pierwszymi biskupami wileńskimi. Pierwszy z nich, Andrzej Wasiło herbu Jastrzębiec (+1398), był wcześniej biskupem pomocniczym w Gnieźnie i uczniem tamtejszej szkoły, natomiast dwaj inni: Mikołaj z Gorzkowa herbu Gierałt (+1414) i Maciej z Trok (+1453) studiowali za młodu w Pradze.

The Intellectual impact of Prague on Gniezno in the Years 1390–1450 in the light of manuscript codices of Czech provenance Stored in the Archdiocesan Archives of Gniezno

Rev. Michał Solomieniuk PhD

(Archdiocesan Archive of Gniezno)

The Archdiocesan Archive of Gniezno has six handwritten codices with works by Czech authors operant in the Czech Kingdom in the 14th and 15th centuries, or codices acquired there in that period. These books are Catholic postills and one work by a moderate Hussite theologian. To these codices we should add a handwritten Bible codex from 1414. This group of codices is a witness of the influences that the Czech capital, Prague, had on the archbishopric and primatial seat of Gniezno. The timeframe highlighted (1390–1450) corresponds approximately to the period in which the codices arrived at Gniezno.

The above-mentioned codices can be divided as follows:

1. Codices with works by Czech authors or authors operant in the Czech Kingdom (other works contained in a codex are italicised):
 - a) Ms 9: Conradus de Waldhausen: *Postilla studentium Universitatis Pragensis*; Henricus de Frimaria, *Super decem praecepta*; *Sermo de corea*;
 - b) Ms 14: Conradus de Waldhausen: *Postilla studentium universitatis Pragensis* (another copy);
 - c) Ms 22: Ioannes Milicius de Chremsir: *Liber sermonum* called *Abortivus*.
2. Codices containing 'Varia' including works by authors operant in the Czech Kingdom:
 - d) Ms 45: *Varia* theological: including the sermons called *Abortivus* by Jacobellus de Missa;

- e) Ms 69: *Sermones varii et alii tractatus*: the ninth of the ten components of the codex, copied in 1408 or later, is a part of the *Postill of Waldhausen*.

3. A handwritten codex with a work by a non-Czech author, but bought in the Czech Kingdom:

- f) Luca de Bitonto: *Postilla super epistolas et evangelia dominicalia*: bought in Prague in 1396.

4. A Holy Scripture codex:

- g) Ms 142: a Bible in Latin from 1414.

The paper discusses the aforementioned authors and their views on theology, the Church and social life. The codices themselves will be examined on their merit (content) and transmission. All these studies can contribute to exploring and describing the relations between Gniezno and Prague, and specifically the Czech intellectual impact on members of the metropolitan Chapter of Gniezno and the students at their cathedral school. You will find below more information about each author.

Konrad Waldhausen (1326–ca.1369) was an Austrian priest from the Order of St Augustine. He was brought to Prague by the emperor Charles IV and the archbishop of Prague, Arnošt of Pardubice, as a popular penitential preacher. In his sermons, Konrad vehemently criticised the vices and faults of the townsfolk and the clergy. He preached in German and Latin. According to Waldhausen, the spiritual revival of the Church should come thanks to the moral restoration of the clergy. The clergy, for their part, could act to convert layfolk.

Ioannes Milicius de Chremsir/John Milic of Kromeriz (1325–ca.1374) was a canon and archdeacon of the metropolitan Chapter of Prague. Afterward, by his own choice, he was a simple preacher. He preached in German, Latin and Czech. John Milic founded a house for reformed prostitutes, and an apostolic (missionary) community of young priests. Eschatological themes in his sermons are strong. Both John Milic and Konrad Waldhausen emphasised the authority of the Holy Scriptures and the importance of frequently receiving Holy Communion, and referred themselves to the early Church.

Jacob of Mies/Jakoubek ze Stržebra (1372–1429), a professor of divinity at Charles University in Prague, was a priest with the Prague archdiocese, and a friend of John Hus. He was a follower of Utraquism, a moderate form of Hussitism, and promoted the practice of administering Communion to the



laity under both kinds (bread and wine), as opposed to bread alone. In addition, Jacob of Mies tried to justify this practice by theology. He left many works on theology as well as sermons.

Lucas of Bitonto in Apulia (1190–1243) was a Franciscan priest and belonged to the first followers of St Francis. For a period of time he was the Franciscan Custodian of the Holy Land. Lucas is the author of theologically deep sermons, based on biblical exegesis and a profound knowledge of the fathers of the Church. The greatest ancient (pagan) philosophers and writers, both Greek and Roman, also appear in his teaching. Lucas' sermons were as popular as those of St Anthony of Padua. As we can see, the codices containing his teaching even spread to Prague, and from there a copy of them 'journeyed' to Gniezno.

Research concerning the Czech intellectual impact on the foreign clergy in general, and on the Gniezno clergy in particular, has a great importance for research on the first bishops of Vilnius. The first of them, Andrew Jastrzębiec Wasito (+1398), was a former auxiliary bishop of Gniezno and a student at the Gniezno cathedral school, and two others, Nicholas Gierałt Gorzkowski (+1414) and Mathias Trocki (+1453), studied in Prague in their youth.

Materiały do „Kodeksu dyplomatycznego katedry i diecezji wileńskiej” w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie

Dr Marcin A. Klemenski

(Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie)

W zbiorach rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie, pod sygnaturami 8903-8906 znajdują się materiały do „Kodeksu dyplomatycznego katedry i diecezji wileńskiej” obejmującej lata 1507-1597; zebrane przez ks. Jana Fijałka. Zamierzano bowiem kontynuować prace nad edycją kodeksu dyplomatycznego; dotychczas wydano jeden tom obejmujący lata 1387-1507. W niniejszym referacie pragnę omówić zawartość zachowanych materiałów, jak również ich przydatność w przypadku wznowienia prac nad nowym kodeksem dyplomatycznym diecezji wileńskiej, obejmującej wiek XVI.

Materials for the 'Diplomatic Codex of the Cathedral and Diocese of Vilnius' in the collections of the Scientific Library of the PAU and the PAN in Cracow

Marcin A. Klemenski PhD

(Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences in Cracow)

In the collection of manuscripts of the Scientific Library of the PAU and the PAN in Cracow, under reference numbers 8903–8906, there are materials for the 'Diplomatic Codex of the Vilnius Cathedral and Diocese' covering the years 1507 to 1597 collected by Fr Jan Fijałek. It was intended to continue the work on the edition of the diplomatic code; one volume covering the years 1387 to 1507 has been published so far. In this paper, I would like to discuss the contents of the preserved materials, as well as their usefulness in the event of resuming work on the new diplomatic code of the diocese of Vilnius covering the 16th century.

Koncepcje metod historycznych: Wilno contra Petersburg via Getynga

Dr Aleksandra Kuligowska

(Uniwersytet Warszawski)

August Ludwig Schlötzer, poliglota, człowiek wielu talentów, który zaproponował własne spojrzenie na metodykę historyczną i Joachim Lelewel, któremu należy przypisać te same przymioty. Choć dzieli ich różnica wieku, łączy zamiłowanie do historii naukowej. Podczas gdy profesor z Getyngi święcił triumfy m. in. jako historyk, filolog i statystyk, absolwent konwiktu pijarskiego był w trakcie studiów na uniwersytecie w Wilnie i zapewne zapoznawał się właśnie z dziełami sławnego autora.

Czy jednak wiązało się to z początkowo bezkrytycznym podziwem, który później ustąpił własnej ambicji? A może Lelewel nawet wtedy gdy krytykował sławne wydanie kroniki Nestora zapożyczał metodę od szkoły getyngerskiej? Jak się to przełożyło na jego późniejszą recenzję innego autorytetu, tym razem z rosyjskiej stolicy – Karamzina? Czy środowisko stolicy rodzącej się nauki historycznej na terenach Europy Wschodniej, jakim było Wilno, wywarło wpływ na ambitnego historyka? Czy profesor ze stolicy Litwy potrafił rzucić wyzwanie mandarynom ówczesnej historiografii europejskiej?



A może jego prace były tylko cieniem metod historycznych ukutych w stolicy historii, Getyndze?

To najważniejsze, choć nie jedyne pytania badawcze, postawione w zaproponowanym referacie.

**Concepts of historical methods:
Vilnius contra St Petersburg via Göttingen**
Aleksandra Kuligowska PhD
(University of Warsaw)

August Ludwig Schlötzer and Joachim Lelewel were both esteemed historians, known for their talent and contributions to historical methodology. Despite the difference in their ages, they shared a passion for scientific history. Schlötzer, a renowned historian, philologist and statistician from Göttingen, enjoyed much success in his field. However, Lelewel, who studied at the Piarist school and later at the University of Vilnius, was certainly familiar with Schlötzer's work.

Did Lelewel admire Schlötzer's work uncritically at the beginning, only later developing his own views? Did he adopt Schlötzer's methodology, even when he criticised Nestor's famous edition of the chronicle? Moreover, how did his later review of another authority, Karamzin, from the Russian capital, reflect his influences? Did the intellectual environment at Vilnius, an emerging capital of the science of history in Eastern Europe, shape Lelewel's aspirations? Was a professor from the Lithuanian capital able to challenge the established historians of Europe at that time? Or did his work merely reflect a shadow of the historical methods developed in the history capital of Göttingen?

These are some of the key research questions explored in the paper.

IV Posëdis / IV Sesja / IV Session

Wilnianie w Krakowie XV wieku
Prof. dr hab. Lidia Korczak
(Uniwersytet Jagielloński)

Celem głównym referatu jest próba charakterystyki obecności i aktywności przedstawicieli Wilna w późnośredniowiecznym Krakowie. W pierwszej kolejności chodzi o dobrze uchwytnych źródłowo litewskich ludzi kultury (studentów, nauczycieli, duchownych, notariuszy, artystów), oraz rzemiosła. Tu znajdzie się przede wszystkim miejsce dla grupy 106 zidentyfikowanych synów mieszczaństwa wileńskiego, którzy w XV wieku podjęli studia na Krakowskim Uniwersytecie. Stanowili oni jedną z najliczniejszych reprezentacji miast monarchii polsko-litewskiej kształcącej się w Krakowie. Dla porównania ze Lwowa i z Lublina, bliższych niż Wilno siedzibie uniwersytetu, studia w Krakowie w tym samym okresie podjęło odpowiednio 99 żaków i 51(Lublin). Przeważająca część związała się z krakowskim studium generale na krótko, nie rzadko tylko na jeden semestr, dla wielu jednak pobyt w Krakowie stanowił dłuższy etap w życiu i karierze.

Inny charakter związków wilnian z Krakowem i środowiska w jakim się obracali przebija z wybranych źródeł o proveniencji kościelnej (*Acta Officialia*, *Acta Episcopalia*) i miejskiej, które pozwalają poznać zawodową aktywność przybyszów z Wilna.

Residents of Vilnius in 15th-century Cracow
Prof. Dr Lidia Korczak
(Jagiellonian University)

The main aim of the paper is to characterise the presence and activity of representatives of Vilnius in Late Medieval Cracow. First and foremost are the well-sourced Lithuanian representatives of culture (students, teachers, clergy, notaries, artists), and craftsmen. This will be primarily a place for a group of 106 identified sons of the Vilnius bourgeoisie who took up studying at Cracow University in the 15th century. They constituted one of the most numerous representations of the towns of the Polish-Lithuanian monarchy educated in Cracow. By way of comparison, 99 and 51 students from Lviv



and Lublin respectively, which are closer to the university than Vilnius, undertook studies in Cracow in the same period. The overwhelming majority of them stayed at the Cracow General College for a short time, often only for one semester, but for many, their stay in Cracow constituted a longer stage in their lives and careers.

The different nature of the relationship between Vilnius residents and Cracow, and the milieu in which they moved, is reflected in selected sources of ecclesiastical (*Acta Officialia, Acta Episcopalia*) and municipal provenance, which provide an insight into the professional activities of visitors from Vilnius.

Duchacy z Rzymu w Wilnie 1456 roku. Sprawa nadania odpustowego dla wileńskiego klasztoru franciszkanów

Mgr Mateusz Zimny

(Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)

W 1740 r. ks. Antoni Grzybowski w „Skarbie nieoszacowanym franciszkanów litewskich” wspominał o „komisarzach, na całe Chrześcijaństwo od Ojca Świętego deputowanych, ”, którzy przybyli do Wilna w 1456 r. „pozwalając wielkie odpusty tym, którzyby nawiedzali” wileński kościół braci mniejszych. Kim byli owi komisarze? Co ich ściągnęło do Wilna w 1456 r.? Czy faktycznie przybyli przekonać się o stanie chrześcijaństwa? Skąd przybyli i dokąd pojechali później? Odpowiedzi na te pytania przynosi pergaminowy dyplom, znajdujący się w zbiorze rękopisów Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Choć wydany, opatrzone regestem i niewielkim komentarzem przez samego ks. Jana Fijałkę w Kodeksie Dyplomatycznym Katedry Wileńskiej, nie budził szczególnego zainteresowania badaczy, zauważony dotychczas jedynie przez Wiktora Szymborskiego (2011). Tymczasem dokument jest wyjątkowym świadectwem szerokiej kampanii odpustowej, jaką w całej Europie prowadził od XIII w. Zakon Ducha Świętego, przyjmując wiernych z całej Europy do rzymskiego bractwa Ducha Świętego. Na mapie dróg duchackich kwestarzy nie zabrakło Wilna, dokąd rzymscy komisarze przybyli późnym latem 1456 r. Fakt, że duchacy z Rzymu dotarli aż na Litwę pokazuje rozmach, z jakim Zakon podchodził do tej misji, a jednocześnie znaczenie samego miasta. Celem referatu jest przedstawienie kontekstu historycznego powstania dokumentu, specyfiki odpustowego nadania oraz roli, jaką pełnili duchacy komisarze, a także ukazanie znaczenia źródła dla badań historycznych.

Friars of the Order of the Holy Spirit at Saxia in Rome in Vilnius in 1456. The case of an indulgence granted to the Franciscan Friar in Vilnius

Mateusz Zimny MA

(The Pontifical University of John Paul II in Cracow)

In ‘Skarb nieoszacowany franciszkanów litewskich’ (The Invaluable Treasure of the Lithuanian Franciscans), published in 1740, Fr Antoni Grzybowski mentioned ‘commissars, deputies for all Christendom from the Holy Father’, who came to Vilnius in 1456 ‘allowing great indulgences to those who would visit’ the church of the Friars Minor in Vilnius.

Who were these commissioners? What brought them to Vilnius in 1456? Did they really come to find out about the state of Christianity? Where did they come from? And where did they go afterwards?

The answers to these questions are provided by a parchment diploma found in the manuscript collection in the Scientific Library of PAU and PAN in Kraków. Although published by Fr Jan Fijałek in the *Codex diplomaticus ecclesiae cathedralis necnon Dioeceseos Vilnensis* (including a regest and a small commentary), the document did not arouse any special interest among researchers, and was so far noticed only by Wiktor Szymborski (2011).

Meanwhile, the document is a unique testimony to the extensive indulgence campaign that the Order of the Holy Spirit had been conducting throughout Europe, accepting *christifideles* from all over Europe to the Roman *Fraternitas* of the Holy Spirit. Vilnius was not missing from the road map of these questors, where the Roman commissioners arrived in late summer in 1456. The fact that the friars from Rome came as far as Lithuania shows the momentum with which the Order approached this mission, and at the same time the importance of the city itself.

The aim of the paper is to present the historical context of the creation of the document, the specificity of granting indulgences, and the role played by the commissioners, as well as to show the importance of the source in historical research.



Zamek w Malborku jako główna siedziba/stolica Zakonu Krzyżackiego

Prof. dr hab. Adam Szweda

(Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

Problem rezydencji w średniowieczu ma bogatą literaturę. Podkreśla się, że w sytuacji dominującego modelu monarchii objazdowej często trudno mówić o głównej siedzibie/stolicy. Zauważono też, że realia średniowiecznych Prus są nieco odmienne. Mimo, że wielki mistrz również podróżował po kraju, to jednak bardzo przebywał na malborskim zamku. Klaus Neitmann ujął to zjawisko w tytule swojej książki: „Residenzherrscher unterwegs”. Stołeczny charakter Malborka podkreślany był w datacjach dokumentów wielkich mistrzów, czy też instrumentów notarialnych tam wystawianych. Często pojawiają się tam określenia typu „castrum principale”, czy też „haupthus”. Po 1457 r., a ostatecznie po 1466 r., kiedy Zakon utracił Malbork, a wielki mistrz osiadł w Królewcu, pamięć o stołeczności Malborka trwała w korporacji. Swój wyraz znajdowała ona w relacjach z wydarzeń politycznych rozgrywających się w Malborku z udziałem przedstawicieli Zakonu, czy w dokumentach określających plany polityczne Krzyżaków u schyłku XV wieku.

Marienburg Castle as the main seat/capital of the Teutonic Order

Prof. Dr Adam Szweda

(Nicolaus Copernicus University in Toruń)

The problem of residences in the Middle Ages has a rich literature. It is emphasised that in the situation of the dominant model of the travelling monarchy, it is often difficult to talk about the main seat/capital. It was also noticed that the realities of Medieval Prussia are slightly different. Although the Grand Master also travelled around the country, he spent a lot of time at Malbork Castle. Klaus Neitmann captured this phenomenon in the title of his book *Residenzherrscher unterwegs*. The character of Malbork as a capital was emphasised in the dating of the documents of the Grand Masters or notarial instruments exhibited there. Terms such as *castrum principale* or *haupthus* often appear there. After 1457, and eventually after 1466, when the Order lost Malbork and the Grand Master settled in Königsberg, the memory of Malbork as a capital city lasted in the corporation. It found its expression in reports on political events taking place in Malbork with the participation of representatives of the Order, or in documents defining the political plans of the Teutonic Knights at the end of the 15th century.

V Posėdis / V Sesja / V Session

Renesansinės lotyniškojo kursyvo tendencijos Vilniaus vyskupo dokumentuose XV a. antrojoje pusėje – XVI a.

Dr. Rūta Čapaitė

(Lietuvos istorijos institutas)

Renesansinės tendencijos lotyniškajame kursyve skirtingai plito ne tik valstybėse, bet ir įvairiose raštinėse, aplinkose ar net kalbant apie atskirų asmenų autografus. Skirtingą plėtrą lėmė įvairūs politiniai, mentaliniai-kultūriniai, socialiniai veiksniai, įtakos turėjo rašiusiųjų gyvenimo peripetijos. Kartu reikia pažymėti, kad renesansinės tendencijos lotyniškajame kursyve apima ne tik humanistinį, bet ir gotikinį kursyvą. Kalbant apie pastarąjį, turima omenyje jo modernėjimas ir XV a. antrojoje pusėje – XVI a. funkcionavę renesansiniai nacionaliniai gotikiniai kursyvai. Pranešime aptariama nuo kada ir kokios renesansinės tendencijos aptinkamos lotyniškajame kursyve, kuriuo parašyti Vilniaus vyskupo dokumentai. Tai svarstant kalbama apie gotikinį ir humanistinį kursyvus. XV a. antrojoje pusėje Vilniaus vyskupo dokumentuose vyravo labai įvairūs gotikinis kursyvas. Tačiau XV a. paskutiniaisiais dešimtmečiais kursyve, kuriuo parašyti hierarcho dokumentai, ėmė daugėti humanistinio kursyvo požymių. Nuo XVI a. pradžios daugėjo įvairiais humanistinio kursyvo variantais bei labai įvairiu mišriuoju kursyvu parašytų Vilniaus vyskupo dokumentų. Taip pat bus atkreiptas dėmesys, kaip lotyniškasis kursyvas, kuriuo parašyti Vilniaus vyskupo dokumentai, koreliuoja su pačių hierarchų autografais.

Renaissance tendencies of Latin cursive in the documents of the bishops of Vilnius in the second half of the 15th century - the 16th century

Rūta Čapaitė PhD

(Lithuanian Institute of History)

Renaissance tendencies in Latin cursive spread differently not only in states but also in various chanceries and other places, not to mention the autographs of individuals. This diversity was determined by various political, philosophical, cultural and social factors; tendencies were influenced by the life experiences of those who wielded the pen. At the same time, it should be noted that Renaissance tendencies in Latin cursive affected Humanist



as well as Gothic cursive. As far as the latter is concerned, we have in mind the modernisation of Gothic script and the national Renaissance Gothic cursives that functioned in the second half of the 15th century and the 16th century. In this paper, we shall consider what kind of Renaissance tendencies can be found in Latin cursive used in documents issued by bishops of Vilnius, and when they developed. Our considerations concern both Gothic and Humanist cursive. In the second half of the 15th century, a very varied Gothic cursive dominated in Vilnius episcopal documents. However, during the last decades of the 15th century, features of Humanist cursive came to increase in the cursive used in bishops' documents. From the beginning of the 16th century, episcopal documents written in various versions of Humanist cursive and very diverse mixed cursive become more common. Attention will also be paid to the way in which the Latin cursive employed in documents issued by bishops of Vilnius correlates with the said prelates' own autographs.

Viešųjų notarų *loca scribendi* XVI a. Vilniuje

Mgr. Inga Ilarienė MA

(Lietuvos istorijos institutas)

Pranešime pristatomas diplomatikos pagalbinio mokslu paremtas tyrimas, skatinantis atidžiau pažvelgti į notarinių instrumentų forma viešųjų notarų parengtus dokumentus ir atkreipti dėmesį ne tik į tekstą, bet ir į konkrečią erdvę, kurioje jie buvo rašomi. Minėtai dokumentų grupei būdinga detali surašymo vietos forma. Čia nurodomi tiek miesto, tiek ir vietos pavadinimas, t. y. rūmai, dvaras, rezidencija ir konkreti patalpa, kurioje viešasis notaras rengė aktualų dokumentą. Pranešime apžvelgiamos šiuo metu iš notarinių instrumentų žinomos Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės viešųjų notarų *loca scribendi* Vilniuje. Daugiau dėmesio skiriama ryškesniems vietų atvejams, analizuojami vietų pasirinkimo kriterijai ir tendencijos. Rašto kultūros kūrimo vietų pažinimas ir jų topografinis identifikavimas neabejotinai praturtina Vilniaus miesto istoriją konkrečiomis rašto lotynų kalba sklaidos erdvėmis. Vilniaus informacija apie viešųjų notarų darbo vietas XVI a. yra svarbi Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės notariato istorijai tirti. Palyginimui pateikiama duomenų suvestinė apie notarinių dokumentų *loca scribendi* kituose Vilniaus, Žemaičių ir Lucko vyskupijų miestuose.

Viešojo notariato raidai buvo svarbu, kad notarinio instrumento formos prigytų ir būtų naudojamos valstybės vidaus reikmėms. XVI a. Vilniaus

vyskupijoje asignuotų viešųjų notarų *scriptura publica* praturtina ir rašto, ir teisinės kultūros topografiją vilnietiškais adresais. Tyrimas prisideda prie Europos lotyniškojo notariato kultūros paveldo lokalizavimo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sostinėje.

Public Notaries' *Loca Scribendi* in 16th-century Vilnius

Inga Ilarienė MA

(Lithuanian Institute of History)

The presentation introduces a study based on auxiliary diplomatic sciences, inviting a closer look at the form of notarial instruments prepared by public notaries, paying attention not only to the text but also to the specific space in which the writing took place. The mentioned group of documents is characterised by a detailed form of the recording location. Both the city and the place name are indicated, i.e. palace, manor or residence, with the specific room where the public notary prepared the relevant document. The presentation reviews the currently known *loca scribendi* of public notaries of the Grand Duchy of Lithuania in Vilnius from notarial instruments. Particular attention is paid to the more prominent cases of locations, analysing the criteria for choosing locations and trends. The knowledge of the sites of the creation of the writing culture and their topographical identification undoubtedly enriches the history of Vilnius with specific Latin writing distribution spaces. Information about the workplaces of public notaries in Vilnius in the 16th century is important for the study of the notarial history of the Grand Duchy of Lithuania. By way of comparison, a summary of data on *loca scribendi* of notarial documents in other cities in the dioceses of Vilnius, Samogitian, and Luck is provided.

The development of services of public notary services was significant for the adoption and use of notarial instrument forms for domestic state needs. In the 16th century, the *scriptura publica* of public notaries assigned in the Diocese of Vilnius enriched the topography of writing and legal culture with Vilnius addresses. The study serves to localise the heritage of European Latin notarial culture in the capital of the Grand Duchy of Lithuania.



Postrzeżenie stolicy Wilna przez elity ziem ukraińskich (ruskich) Wielkiego Księstwa Litewskiego XV–XVI w.

Dr Włodzimerz Poliszczuk

(Instytut Ukraińskiej Archeografii i Badań Źródłoznawczych
im. M. S. Hruszewskiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy)

Postrzeżenie stolicy Wilna przez regionalne elity niektórych ziem ruskich XV i XVI wieku - Kijowa, Wołynia i wschodniego Podola - jest problemem mentalnościowym, który powinien być oparty na danych specjalnych dyscyplin historycznych i pojęciowym rozumieniu z punktu widzenia nauk humanistycznych (językoznawstwo, semiotyka, historia idei, dekonstrukcja tekstów, narratologia, historia mentalności). Ważne pozostaje przewyciężenie historiograficznych klisz i imperialnych mitów podboju i podporządkowania. Funkcjonują one nadal, choć zostały ukształtowane przez rosyjską imperialną i sowiecką historiografię w stosunku do średniowiecznej i wczesnonowżytnej historii Rusi (Ukrainy), która została zawłaszczona i przepisana przez państwo moskiewskie po utworzeniu Imperium Rosyjskiego (1721).

Postrzeżenie Wilna jako stolicy ewoluowało w zależności od wielu okoliczności historycznych w XV i XVI w.: wojen z Moskwicinami, wprowadzenia Statutu Wielkiego Księstwa Litewskiego w 1529 r., Sejmu Wielkiego Księstwa Litewskiego, reformy sądowniczej i administracyjnej z lat 1564-1566, Unii Lubelskiej 1569 r., która stała się punktem zwrotnym. Ważnym pytaniem jest to, jak długo Wilno utrzymywało się jako stolica w świadomości elit regionalnych? Jakie wydarzenia historyczne dały podwaliny do ukształtowania się fenomenu stolicy? Jak miasto stopniowo nabierało cech ośrodka władzy? W wykładzie przeanalizowano okres kształtowania się postrzeżenia Wilna, który przypadł na koniec średniowiecza i początek okresu wczesnonowżytnego (ostatnia trzecia XV-XVI wieku). Okres ten zbiegł się z likwidacją pozostałości systemu lennego dynastii Giedyminowiczów. Postrzeżenie Wilna jako stolicy zależało od stopnia zaangażowania elit regionalnych w procesy zarządzania patrymonialną monarchią Jagiellonów. Dla elit regionalnych ziem ruskich wchodzących w skład WKL postrzeżenie Wilna było w dużej mierze zdeterminowane postrzeżeniem patrymonialnej monarchii Jagiellonów, co znajdowało odzwierciedlenie w tytule monarszym - „wielki książę Litwy, Rusi i Żmudzi”. Integracja państwowa elit ruskich odbywała się poprzez percepcję Wilna - na poziomie samorządu regionalnego społeczeństw terytorialnych. A także na poziomie kopiowania dworu królewskiego na dworach arystokratów (książę Konstanty Ostrogski i inni), którzy również przyjmowali zachowania władcy w komunikacji z poddanymi. Autor podkreśla fundamentalne

znaczenie analizy instytucjonalnych i personalnych relacji ruskich (ukraińskich) magnatów i urzędników obwodowych Kijowa, Wołynia i wschodniego Podola z centralnymi rządami Wielkiego Księstwa Litewskiego, rządami dworskimi i katedrą metropolity kijowskiego w Wilnie (od 1415 r.), Panami-Radą, Sejmem Wielkim, Skarbem, Hetmanem Wielkim (służba ziemska), Sądem i Kancelarią Wielkiego Księcia Litewskiego. Codzienna interakcja z tymi instytucjami generowała odpowiedni zestaw źródeł historycznych, który jest dostępny do badania przez specjalne dyscypliny historyczne: heraldykę, dyplomatykę aktów, sfragistykę, genealogię, archiwistykę, źródłoznawstwo, paleografię i językoznawstwo.

Ważne jest pytanie: jaka ogólna wiedza o Wilnie w XV i XVI w. mogła potencjalnie przedostać się do świadomości regionalnych elit ruskich? Jak kultura Renesansu i Reformacji wpłynęła na upowszechnienie tej wiedzy? Poprzez jakie kody kulturowe była ona przekazywana?

Perception of the capital Vilnius by the elites of the Ukrainian (Ruthenian) lands of the Grand Duchy of Lithuania in the 15th and 16th centuries

Włodzimerz Poliszczuk PhD

(M. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archaeography and Source Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine)

The perception of the capital Vilnius by regional elites of certain Rus' lands of the 15th and 16th centuries, Kyiv, Volyn' and Eastern Podillya - is a problem of mentality, which should be based on the data of special historical disciplines and conceptual understanding from the point of view of the humanities (linguistics, semiotics, history of ideas, deconstruction of texts, narratology, history of mentality).

It remains important to overcome historiographical clichés and imperial myths of conquest and subjugation. They continue to operate, although they were formed by Russian imperial and Soviet historiography on the medieval and early modern history of Rus' (Ukraine), which was appropriated and rewritten by Muscovy after the formation of the Russian Empire (1721).

The perception of Vilnius as a capital city evolved depending on many historical circumstances during the 15th and 16th centuries: wars with Muscovites, the introduction of the Statute of the Grand Duchy of Lithuania



in 1529, the Grand Duchy of Lithuania's Sejm, the judicial and administrative reform of 1564-1566, and the Union of Lublin in 1569, which became a turning point. An important question is how long has Vilnius been established as a capital in the minds of regional elites? What historical events laid the foundation for the formation of the capital's phenomenon? How did the city gradually acquire the characteristics of a center of power?

The article examines the period of formation of the perception of Vilnius, which occurred at the end of the Middle Ages and the beginning of the early modern period (the last third of the 15th to the 16th centuries). This period coincided with the elimination of the remnants of the Gediminovich dynasty's fiefdom system. The perception of Vilnius as a capital depended on the degree of involvement of regional elites in the governance processes of the patrimonial Jagiellonian monarchy.

For the regional elites of the Ruthenian (Ukrainian) lands that were part of the GDL, the perception of Vilnius was largely determined by the perception of the patrimonial monarchy of the Jagiellons, which was reflected in the title of the monarch - "Grand Duke of Lithuania, Ruthenia, and Jomoitia". The state integration of Ruthenian elites took place through the perception of Vilnius, at the level of regional self-government of the territorial estate society. And also at the level of copying the royal court in the courts of aristocrats (Prince Kostiantyn Ostrozkyi and others), who also adopted the behaviour of the ruler in communicating with his subjects.

The article emphasises the fundamental importance of analysing the institutional and personal relations of Ruthenian magnates and regional officials of Kyiv, Volyn' and Eastern Podillya with the central governments of the Grand Duchy of Lithuania, court governments: the chair of the Kyiv Metropolitan in Vilnius (since 1415), the Pany-Rada, the Grand Sejm, the Treasury, the grand hetman of the Grand Duchy of Lithuania, and the court and the office of the Grand Duke of Lithuania. Daily interaction with these institutions generated a corresponding set of historical sources, which is made available for study by special historical disciplines: heraldry, diplomacy of acts, sphragistics, genealogy, archival studies, source studies, palaeography and linguistics.

The important question is: what general knowledge about Vilnius in the 15th and 16th centuries could potentially have entered the consciousness of the Ruthenian regional elite? How did Renaissance and Reformation cultures

influence the dissemination of this knowledge? Through what cultural codes were they transmitted?

Ostróg – «miasto stołeczne» końca XVI – początku XVII w.

Dr Ałła Atamanenko, Dr Wiktor Atamanenko

(Narodowy Uniwersytet „Akademia Ostrogska“)

W literaturze używano określenie «księstwo Ostrogskie». Jako takie nie mogło ono nie mieć swojego głównego (a więc stołecznego) ośrodka. Miasto Ostróg było jego pierwotnym centrum, ale rzadko był nazywany w źródłach stolicą. Pewne momenty jego istnienia są skrótowo przedstawione w różnych kategoriach źródeł. Należą do nich przywileje nadane miastu, źródła statystyczno-opisowe, dokumenty instytucji sądowych i administracyjnych.

W Polsce i Rzeczypospolitej od 1520 r. istniał podział osad miejskich oparty na normach opodatkowania ludności: wyróżniano cztery typy miast: 1) miasta główne; 2) miasta drugiego rzędu (miasta średnie); 3) miasta z targami i handlem; 4) miasta bez handlu. Główne (capitalis - główny, ważniejszy, większy) etymologicznie odpowiadało stolicy. Przywilej magdeburski Ostroga (czerwiec 1585) wspomina o istnieniu tu od najdawniejszych czasów ceł, handlu, targów, karczm oraz porządków i swobód miejskich. Przywilej nadał prawo magdeburskie na wzór Tarnowa i głównych miast państwa – Krakowa, Lwowa i innych. Termin „stolica” (w odróżnieniu od „głównego”) nie został tu użyty. Występuje jednak w potwierdzeniu fundacji szpitala w Ostrogu (luty 1585), który został nadany ks. W.-K. Ostrogskim „w jego stolicy”.

Używanie pojęcia «stolica» uzasadnione było wieloma czynnikami. Przede wszystkim musiał być ośrodkiem w sensie politycznym. Dla Ostroga mogło się ono przejawiać nie we wszystkich funkcjach państwowych. Najważniejszą z nich miał być sąd. Informację o klienteli ks. Ostrogskich można znaleźć w cesjach (1593, 1595, 1603), niektórych rejestrach podatkowych i inwentarzach (1603, 1620, 1621). Źródła te nie zawsze zawierają listy szlachty-klientów, ale włączają świadectwa nadanych im majątków. Liczba takich dóbr (posesorskich) w dobrach ks. Ostrogskich sięgała w niektórych włościach połowy, a nawet więcej. Klienci szlacheccy stanowili podstawę armii nadwornej. W mieście lokalizowała się administracja i sąd właściciela. Dzięki klienteli szlacheckiej ks. Ostrogscy mieli wpływ na kształtowanie się administracji powiatowej i wojewódzkiej, przebieg sejmu, tworzenie ugrupowań sejmowych itd.



Jeszcze przed powrotem w ręce ks. W.-K. Ostrogskiego (1574), Ostrog był ważnym ośrodkiem kościelnym, a więc i kulturalnym, jako centrum diecezji (Łucko-Ostrogskiej). Instytucje kościelne miały wsparcie materialne. Informacje o fundacji i materialnym wsparciu klasztorów i kościołów znajdują odzwierciedlenie w różnych kategoriach źródeł. Niewątpliwie najważniejsze wśród nich są akta fundacyjne (fundusze). Są one jednak z wielu powodów słabo zachowane. Patroni cerkiewni, w tym i Ostrogscy, mogli ingerować we własne fundacje, czego wyrazem są listy dotyczące monasterów Dermańskiego i Stepańskiego. Tym samym prawdziwe lub fikcyjne dotacje G. i A-A. Chodkiewiczów dla jezuitów w Ostroh (1621) udokumentowano w liście instrukcyjnym ostatniej z rodu Ostrogskich do starosty ostrogskiego jako darowiznę na szpital katolicki. Zachowały się również inwentarze dóbr kościelnych na terenie posiadłości ks. Ostrogskich. Akt podziału z 1603 roku wyodrębnia dobra kościelne znajdujące się na terenie włości Ostrogskiej. Obejmowały one 29,5 wsi oraz poddanych w Ostrogu.

Jako miasto, Ostroh nie mógł nie być ważnym ośrodkiem handlowym i rzemieślniczym. Dokumenty podatkowe i inwentarze dostarczają dowodów na strukturę (a także liczbę) ludności, wykaz specjalności rzemieślniczych, zaangażowanie mieszczan w rolnictwo i produkcję. W momencie przejścia w ręce ks. W.-K. Ostrogskiego w mieście mieszkało 129 rzemieślników (24 specjalności), a w 1603 roku - 190 (50 specjalności). W mieście odbywały się dwa cotygodniowe targi i trzy doroczne jarmarki. W juramencie ostrogskiego burmistrza z 1635 r. odnotowano 527 rzemieślników (32 specjalności). Dane te dotyczą jednak tylko połowy Ostroh, a także dwóch sąsiednich miast. Ostatnie odnosi się do kształtowania się złożonego zespołu miejskiego wokół Ostroga. W końcu XVI i pierwszej ćwierci XVII wieku obejmował on miasta Ostroh, Zastawie, Międzyrzecz i Karolin.

Należał do nich wysoki poziom suwerenności przedstawicieli rodów książęcych, w wielu przejawach, zarówno prawomocnych, jak i spontanicznych/tradycyjnych (w tym struktur politycznych i wojskowych). Ostrog stanowił centrum największych dóbr prywatnych państwa, które znajdowały się nie tylko poza Wołyniem, ale także Rzeczypospolitej (co znalazło odzwierciedlenie w tekście fundacji szpitala). Dla Ostrogskich wiązało się to nie tyle z tytułem książęcym, co z tradycją rodzinną (pokrewieństwo z posiadaczami władzy państwowej tzw. epoki litewskiej w dziejach Ukrainy – wielkimi książętami, książętami kijowskimi i książętami słuckimi).

W latach 70. XVI w. Ostrog, podobnie jak szereg innych posiadłości rodu Ostrogskich, przeszedł w ręce ks. W.-K. Ostrogskiego i jego potomków.

Ostrog był odbudowywany, a jeszcze wcześniej odbywała się lokacja i rozwój innych miast. Źródłem do badania tego procesu są rejestry podatkowe pierwotne i sumaryczne (1577, 1583, 1589) oraz inwentarz (1603). Świadczą one o przekształceniu się Ostroh w nie tylko jedno z największych miast ukraińskich, ale i znaczący ośrodek kulturalny – centrum cerkiewne, edukacyjne, wydawnicze, komunikacji międzywyznaniowej itp. Podobne praktyki można zobaczyć na przykładzie materiałów poborowych i inwentarzy innych miast ks. Ostrogskich.

Status miasta odzwierciedlają źródła ikonograficzne, takie jak herby właścicieli oraz znana mapa Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1613 roku (mapa Radziwiłłów). Na tej mapie rezydencje Radziwiłłów (Ołyka na Wołyniu) i Ostrog są oznaczone jako «rezydencja książąt». Miasto żadnego innego wołyńskiego księcia nie zostało w ten sposób oznaczone na mapie.

Wraz z założeniem Akademii Ostrońskiej miasto otrzymało nowy impuls do rozwoju. Źródła do historii Akademii reprezentowane są przez testament ks. Halszki Ostrogskiej, rejestry podatkowe pierwotne i sumaryczne, inwentarze oraz «postanowienie» z wykazem fundacji. Ten ostatni odzwierciedla wsparcie Akademii w oparciu o fundacje znajdujące się nie tylko na terenie włości Ostrogskiej, ale także w innych dobrach ks. Ostrogskich.

Na początku XVII wieku Ostrog był już centrum rozległych dóbr, połączeniem kilku osad miejskich. Mieściły się tu sanktuaria wszystkich wyznań abrahamowych oraz słynna Akademia Ostrońska.

Ostroh: the 'capital city' of the late 16th and early 17th centuries

Ałła Atamanenko PhD, Wiktor Atamanenko PhD

(The National University of Ostroh Academy)

The term 'Principality of Ostroh' has become the norm in literature. As such, it could not but have its centre (capital). Such was the city of Ostroh. Ostroh was rarely mentioned in sources as the capital. Certain moments in its existence are briefly presented in various categories of sources: the privileges granted to the city, sources of a descriptive and statistical nature, and documents from judicial and administrative institutions.

In Poland and the Polish-Lithuanian Commonwealth, from 1520, there was a division of urban settlements into four types of cities based on population



taxation norms: 1) main cities; 2) cities of the second order (medium-size cities); 3) towns that had markets and trade; and 4) towns without trade. The main (in Latin *capitalis*, the main, most important, capital) etymologically corresponded to the capital. The Magdeburg rights of Ostroh (June 1585) mention the existence of customs, trade, fairs, taverns, and city orders and liberties there since ancient times. The privilege grants Magdeburg Law, following the example of Tarnów and the main cities of the state, Cracow, Lviv, and others. The term 'capital' (as opposed to 'main') is absent here. But it is present in the confirmation of the foundation of the hospital in Ostroh (February 1585), which was given by prince V.-K. Ostrozky 'in his capital city'.

The grounds for being called 'a capital' were based on several factors. First, it had to be a political centre. For Ostroh, it could not manifest itself in all state functions. The most important of them should have been the presence of a seignorial court. Testimonies about the clients of the Ostrozky princes can be found in possessions (1593, 1595, 1603), some levy registers, and inventories (1603, 1620, 1621). These sources do not always contain lists of nobility-clients, but contain evidence of the estates granted to them. The number of such (possessory) estates in the domain of the Ostrozky princes reached half, or even more, in individual *volosts*. The nobility-clients were the basis of the court army. The city had a proprietary administration and a court. Through the nobility-clients, the Ostrozky princes influenced the formation of *powiat* and voivodship administrations, the course of the *sejms*, the creation of *sejm* groupings, etc.

Even before returning to the hands of Prince V.-K. Ostrozky, Ostroh was an important ecclesiastical, and therefore cultural, hub, as the centre of the diocese (of Lutsk-Ostroh). Church institutions had material support. Information about the foundation and material support of monasteries and churches is reflected in various categories of sources. Undoubtedly, the most important of them are foundation records (*fundushes*). But they were not well preserved for a number of reasons. Patrons, such as Ostrozky, could intervene in 'their' foundations, as reflected in the letters about the Dermansky and Stepansky monasteries. Thus, real or fictitious, are the donations of G. and A.-A. Khodkevychs given to the Jesuits in Ostroh (1621) by a letter ordered from the last of the Ostrozkys to the Ostroh *starosta* as a donation to a Catholic hospital. The inventories of Church estates on the territory of Prince Ostrozky's domain have also been preserved. A Divisional Act of 1603 allocates Church estates located on the territory of the Ostroh *Volost*. They included 29.5 villages and a few residents of Ostroh.

As a city, Ostroh could only be an important trade and craft centre. Evidence of the structure (as well as the number) of the population, the list of craft specialities, and the involvement of the townspeople in agricultural production, are contained in tax documents and inventories. At the time of the transfer to the hands of Prince V.-K. Ostrozky, 129 craftsmen (24 specialities) lived in the city; in 1603 there were 190 (50 specialities). Two weekly markets and three annual fairs took place in the city. A total of 527 craftsmen (32 specialities) were recorded in the tax statement of the Ostroh burgomaster of 1535. However, these data refer only to half of Ostroh and two neighbouring towns. And this reflects the formation of a complex urban system around Ostroh. At the end of the 16th and in the first quarter of the 17th centuries, it included the cities of Ostroh, Zastavya, Mezhyrych and Karolina.

The high level of the sovereignty of representatives of princely families can be attributed to the 'capital' of the residence of the Ostroh princes, in many manifestations, both legitimate and spontaneous/traditional (including political and military structures). Ostroh was the centre of the largest private domain in the state, which was located not only outside Volyn but also the Polish-Lithuanian Commonwealth (which is also reflected in the text of the hospital's foundation). For the Ostrozkys, it was connected not so much with the princely title, but with family tradition (kinship with the bearers of state power of the so-called 'Lithuanian era' in the history of Ukraine, the grand princes, special the princes of Kyiv and Slutsk).

Since the 1570s, Ostroh, as well as a number of other estates of the House of Ostroh, passed into the hands of Prince V.-K. Ostrozky and his descendants. The reconstruction of Ostroh took place, and before that, the location and development of other cities. The sources for the study of this process are the primary and total collection registers of 1577, 1583 and 1589, and the inventory of 1603. They testify to the transformation of Ostroh not only into one of the largest Ukrainian cities but also a significant cultural centre, an ecclesiastical, educational, publishing and interconfessional communication centre, etc.

The status of the city was reflected in sources of an iconographic nature: the coats of arms of the owners and the known map of the Grand Duchy of Lithuania in 1613 (the Radyvyl map). On it, the residences of the Radyvyls (in Volyn - Olyka), as well as Ostroh, are marked with special marks as 'residences of princes'. No city of any other Volyn prince was marked in this way on the map.



With the establishment of the Ostroh Academy, the city received a new push for development. Sources for the history of the Academy are presented in the will of Princess Halshka Ostrozka, primary and total conscription registers, inventories, and a decree with a list of foundations. The latter reflected the provision of the Academy located not only on the territory of the Ostroh *Volost* but also in other estates of the Ostroh princes.

At the beginning of the 17th century, Ostroh was the centre of immense estates, a cluster of several urban settlements. It housed shrines of all Abrahamic denominations, and the renowned Ostroh Academy.

VI Posėdis / VI Sesja / VI Session

Domy, podatki i ludzie - Kraków i Wilno w XVII i XVIII w.

Prof. dr hab. Piotr Guzowski, prof. dr hab. Marzena Liedke, dr Radosław Poniat

(Uniwersytet w Białymstoku)

Celem referatu jest zanalizowanie możliwości wykorzystania w badaniach demograficznych źródeł różnej proveniencji opisujących domy, podatki i mieszkańców Krakowa i Wilna w XVII i XVIII w. Pod uwagę zostaną wzięte spisy gospód, opisujące budynki, rejestry podatku pogłównego oraz spisy parafialne (Kraków) i spis V rewizji rosyjskiej z 1795 r (Wilno). Każde z tych źródeł powstało w innym celu i są wykorzystywane do studiów prozopograficznych, nad strukturą zawodową czy geografią gospodarczą miasta. Dają one też jednak możliwości przeprowadzenia pewnych analiz demograficznych zmierzających nie tylko do ustalenia liczby ludności (co już robiono w przeszłości), ale też rozpoznania wielkości i struktury miejskich gospodarstw domowych. Nasza uwaga będzie nakierowana na rodzinę biologiczną, służbę domową, komorników, gospodarstwa domowe jako jednostki gospodarcze oraz zaludnienie domów.

Houses, taxes and people – Cracow and Vilnius in the 17th and 18th centuries

Prof. Dr Piotr Guzowski, Prof. Dr Marzena Liedke, Dr Radosław Poniat

(The University of Białystok)

The purpose of the paper is to analyse the possibility of using in demographic research sources of varying provenance describing the houses, taxes and people of Cracow and Vilnius in the 17th and 18th centuries. Censuses of inns describing buildings, poll tax registers, parish censuses (Krakow), and the census of the Fifth Russian Revision of 1795 (Vilnius) will be considered. Each of these sources was created for a different purpose, and is used for prosopographical studies on the occupational structure or economic geography of the city. However, they also provide opportunities for certain demographic analyses aimed not only at determining the population (which has already been done in the past), but also at recognising the size and structure of urban households. Our attention will be directed at the biological family, domestic servants, bailiffs, households as economic units, and the populations of houses.

Įrašų apie nesantuokinių vaikų krikštą savitumai Vilniaus ir Kauno liuteronų bendruomenių metrikų knygos XVII–XIX amžiais

Mgr. Vilija Gerulaitienė

(Lietuvos istorijos institutas)

Evangelikų liuteronų parapijos didžiausiuose Lietuvos miestuose, remiamos liuteronybę priėmusių aukštas pareigas užimančių miestiečių, susikūrė gana anksti: Vilniuje 1555 m., o Kaune 1558 m. Kunigai, pasikviečiami iš Prūsijos arba Vokietijos, metrikų knygas pildydavo pagal vokiečių bendruomenėse vyravusias nerašytas tradicijas. Agendose nurodymų, kaip derėtų įrašyti duomenis apie nesantuokoje gimusius vaikus, nebuvo. Vilniaus liuteronų bendruomenės metrikų knygos išlikusios nuo 1725 m., tačiau pirmieji įrašai apie krikštą yra tik nuo 1729 m. Kauno bendruomenės knygos išlikusios nuo 1646 m., nuo tų metų yra ir įrašų apie krikštą. Įrašai apie gimusius nesantuokinius vaikus iki XIX a. išsiskiria smerkiamais kūdikio motinų, kartais ir tėvų, jei jie būdavo įvardijami, apibūdinimais, emocingu jų sugėdinimu. Santuokoje gimusieji vaikai įrašomi meiliau juos įvardijant



liebes Söhnlein, liebes Töchterlein (mielas sūnelis, miela dukrelė), o nesantuokiniai vaikai vadinami *Hurenkind, unechtes Kind, eheloses Kind* (kekšės, netikras, nesantuokinis vaikas). Ne santuokoje pradėti, tačiau gimę jau kūdikio tėvams susituokus vaikai vadinami *Frühkind* (ankstyvas vaikas). Įrašai apie nesantuokinius vaikus skiriasi ne vien turiniu, bet ir forma: iki 1834 m., kai buvo įvesta nauja bažnyčios tvarka, duomenys apie nesantuokinių vaikų krikštą dažniausiai būdavo įrašomi „aukštyn kojomis“ arba skersai kitų įrašų atžvilgiu. Nuo 1834 m. visus metrikų įrašus imta rašyti į nustatytos formos lenteles.

Special Features of the baptism records of children born out of wedlock in the registers of the Lutheran communities of Vilnius and Kaunas in the 17th-19th centuries

Vilija Gerulaitienė MA

(Lithuanian Institute of History)

Evangelical Lutheran congregations were established quite early in the largest cities in Lithuania, supported by high-ranking townspeople who converted to Lutheranism: in Vilnius in 1555, and in Kaunas in 1558. Priests sent from Prussia or Germany filled in the yearbooks according to the unwritten traditions of the German communities. There were no instructions in the Agendas as to how to record data on children born out of wedlock. The Vilnius Lutheran community's yearbooks date back to 1725, but the first records of baptisms date back only to 1729. The books of the Kaunas community date back to 1646, and there are records of baptism from that year. Records of children born out of wedlock before the 19th century are characterised by condemnatory descriptions of the baby's mother, and sometimes also of the father, if they are named, and emotional shaming. Children born in wedlock are recorded affectionately, being called *liebes Söhnlein, liebes Töchterlein* (dear son, dear daughter), while children born out of wedlock are called *Hurenkind, unechtes Kind, eheloses Kind* (whore, false, illegitimate child). Those conceived out of wedlock but born after the baby's parents were married are called *Frühkind* (premature child). The records of children born out of wedlock differ not only in content but also in form: until 1834, when the new Church order was introduced, the baptism of children born out of wedlock was usually recorded 'upside down' or crosswise to the rest of the records. From 1834 onwards, all metrical entries were made in a fixed format.

Nesantuokiniam vaikams teikti vardai XVIII a. Vilniaus miesto katalikų parapijose: vardų parinkimo motyvai ir tendencijos

Mgr. Ugnė Jonaitytė

(Lietuvos istorijos institutas)

Nesantuokiniai vaikai ankstyvųjų Naujųjų laikų visuomenėse būdavo diskriminuojami ne tik įstatymiškai (su turto paveldėjimu susijusiais klausimais), bet ir žodinėje kultūroje (įžeidinėjami, pravardžiuojami bendruomenėse). Pastarąją diskriminacijos formą šaltiniuose įskaityti sunkiau. Ieškant diskriminacijos nesantuokinių vaikų atžvilgiu apraiškų, svarbūs tampa šių vaikų vardyno tyrimai. Antai iš Vakarų tyrėjų darbų matyti, jog XVI-XIX a. krikšto vardas neretai tapdavo įrankiu, siekiant pabrėžti ir diskriminuoti ne santuokoje gimusio vaiko socialinį (ir teisinį) statusą. Tuo tarpu Lietuvoje iš esmės dar nebuvo analizuotas nesantuokinių vaikų vardyno klausimas, tad pranešime ir būtų analizuojami nesantuokiniam vaikams teikti krikšto vardai. Tyrimo šaltinių bazę sudaro katalikiškų Vilniaus miesto parapijų – Šv. Jonų, Šv. Juozapo Arimatiečio ir Nikodemo bei Šv. Stepono – krikšto metrikų knygos, apimančios XVIII a. laikotarpį. Pranešime keliami šie klausimai: nesantuokinių ir santuokinių vaikų vardų parinkimo tendencijos ir motyvai. Gauti rezultatai, manytina, leistų atskleisti, ar tirtose Vilniaus parapijose egzistavo kalbinis diskriminavimas ne santuokoje gimusių vaikų atžvilgiu, ar Vilnius kaip sostinė šiuo klausimu išsiskyrė iš kitų to meto Europos valstybių sostinių.

Naming Catholic Illegitimate Children in 18th-century Vilnius: Motives and Trends in Name-giving

Ugnė Jonaitytė MA

(Lithuanian Institute of History)

Illegitimate children in Early Modern societies were stigmatised not only at the level of the law (regarding the inheritance of parental property). Verbal abuse, like gossip or insults against illegitimate children, persisted in communities, but it is hardly visible in sources. While looking for manifestations of discrimination against illegitimate children, the question of practices in naming is significant. Works by Western scholars argued that from the 16th to the 19th century, a Christian name was often a tool to emphasise the social (and legal) status of illegitimate children, as well as to discriminate against them. Whether the situation was similar in Early Modern Lithuania



remains an unanswered question. This paper is one of the first attempts to analyse the Christian names given to illegitimate children in 18th-century Vilnius. The research sources consist of baptism records covering three parishes in Vilnius: St John's, St Joseph's and St Nicodemus and St Stephen's. This paper deals mainly with two research questions: the motives and trends in naming an illegitimate child. The research findings allow us to argue whether there was verbal discrimination against illegitimate children in the parishes studied, and if Vilnius differed from other European capitals of that time that were investigated.

Lwów jako stolica Galicyjskiej Metropolii Greckokatolickiej: kler, parafie, kościoły (koniec XIX w.)

Dr Nataliia Kolb, dr Iryna Orlevych

(Narodowa Akademia Nauk Ukrainy; Instytut Ukrainoznawstwa im I. Krypiakiewicza Instytut Religioznawstwa (filia Lwowskiego Muzeum Historii Religii))

Status Lwowa jako stolicy Galicyjskiej Metropolii Greckokatolickiej stwarzał szczególne wymagania wobec kleru parafialnego greckokatolickich w mieście. Lwowskie kościoły miały być przecież dla duchowieństwa i wiernych kraju swego rodzaju punktem odniesienia, wzorcem zarówno zewnętrznego piękna, jak i wewnętrznej, duchowej treści. Pod koniec XIX wieku we Lwowie funkcjonowało siedem parafii greckokatolickich. Ośrodkami czterech z nich były kościoły, pozostałe działały przy zakładach karnym i leczniczych miasta. Współcześni uważali, że ta liczba jest niewystarczająca i wymaga rozszerzenia zarówno ze względów duchownych, jak i narodowych.

Porównanie liczby ludności greckokatolickiej i duchowieństwa parafialnego we Lwowie świadczyło również o braku proboszczów. Sytuację pogarszały stały wzrost liczby ludności ukraińskiej we Lwowie w związku z napływem robotników i budową miasta, rywalizacją o wiernych z katolikami. Rozwiązanie problemu współcześni upatrywali w zwiększeniu liczby duchowieństwa w parafiach, budowie kościołów i tworzeniu nowych parafii.

Powołanie na proboszcza we Lwowie było dla księdza swoistym wyróżnieniem, otwierało przed nim możliwości kariery zawodowej. Oczywiście były przewagi w poziomie wynagrodzeń w porównaniu z przezbiterami na prowincji. Zaangażowanie duchowieństwa w życie społeczne i polityczne

przesądziło o tym, że na wybór kapłana miały wpływ także jego przekonania polityczne. Pasterze lwowscy, mimo wyraźnej pozycji politycznej, nie włączali się do ruchu narodowo-politycznego w mieście.

L'viv as the capital of the Galician Greek Catholic Metropolitanate: clergy, parishes, churches (end of the 19th century)

Nataliia Kolb PhD, Iryna Orlevych PhD

(I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies National Academy of Sciences of Ukraine; Institute of Religious Studies of the Lviv Museum of the History of Religion)

The status of L'viv as the capital of the Greek Catholic metropolitanate of Galicia created special requirements for the formation of the union of Greek Catholic parishes in the city. After all, the churches of L'viv were supposed to be a kind of reference point for the clergy and the faithful of the region, a standard of both external beauty and internal spiritual content. At the end of the 19th century, seven Greek Catholic parishes operated in L'viv. The centres of four of them were churches, the others operated in penal and medical institutions in the city. Contemporaries believed that this number was insufficient, and required an increase for both spiritual and national reasons.

A comparison of the size of the Greek Catholic population and the parish clergy in L'viv also indicates a lack of parish priests. The situation was exacerbated by the constant growth of the Ukrainian population in L'viv, due to the influx of workers and construction in the city, and competition for congregations with Catholics. Contemporaries saw the solution to the problem in increasing the number of clergy, building churches, and creating new parishes.

An appointment to a parish in L'viv was a kind of honour for a priest; it opened up career opportunities for him. There were obvious advantages in the level of remuneration compared to priests in the provinces. The involvement of the clergy in social and political life determined that the appointment of a priest was also influenced by his political beliefs. L'viv priests, despite their clear political position, did not join the national-political movement in the city.



Lwów końca XIX i początku XX wieku jako centrum życia młodzieżowego w Austro-Węgrzech

Dr Nataliia Mysak

(Narodowa Akademia Nauk Ukrainy, Instytut Ukrainoznawstwa im I. Krypjakiewicza)

Od końca XIX wieku Lwów staje się ważnym ośrodkiem edukacyjnym nie tylko Galicji, ale całego imperium Habsburgów. Szybko rośnie liczba szkół średnich i zawodowych (8 gimnazjów państwowych, 6 prywatnych, 2 szkoły realne, 2 seminaria nauczycielskie, 5 liceów żeńskich itp.). Zmienia się też stan szkolnictwa wyższego: oprócz Uniwersytetu i Politechniki, zaczynają funkcjonować nowe placówki oświatowe – Akademii Handlowa i Weterynaryjna, Wyższy Instytut Muzyczny im. M. Łysenko itp. Doprowadziło to do gwałtownego wzrostu liczby uczniów w szkołach średnich (w 1910 r. było ich prawie 10 tys.) i wyższych, a tym samym do zmiany sytuacji demograficznej we Lwowie. W 1910 r. studiująca młodzież stanowiła ponad 10% mieszkańców miasta. W referacie, opartym na danych demograficznych, przeanalizowana zostanie zależność między wzrostem ilościowym młodzieży a zmianą współczesnego oblicza Lwowa. W szczególności monitorowane będzie, jak zmieniała się infrastruktura miasta pod wpływem studentów i gimnazjalistów: jakie instytucje i organizacje zaczęły funkcjonować, jak kształtowała się sfera konsumencka (sklepy i restauracje), sfera wypoczynku (teatry, kina, kluby).

Ważnym problemem było również zapewnienie mieszkań dla młodzieży. Wzrost popytu doprowadził do reorientacji rynku nieruchomości we Lwowie. Wynajmowanie mieszkań dla studentów i gimnazjalistów było bardzo popularnym biznesem wśród lwowian. Niekiedy wykorzystywano do tego celu nawet pomieszczenia gospodarcze i pomocnicze. Na początku XX wieku pojawiają się domy studenckie – tzw. Domy akademickie i bursy dla uczniów szkół średnich. W referacie zostanie również przedstawiona interaktywna mapa mieszkań studenckich we Lwowie w latach 1880-1914, wskazano czynniki, które wpłynęły na koncentrację młodzieży w tych lub innych obszarach miasta.

L'viv in the late 19th and early 20th centuries as a centre of youth life in the Austro-Hungarian Empire

Nataliia Mysak PhD

(I. Krypjakewych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine)

At the end of the 19th century, L'viv was turning into a powerful educational centre, not only in Galicia but also in the entire Habsburg Empire. The number of secondary and professional educational institutions was growing rapidly (eight state gymnasiums with branches, six private ones, two real schools, two teacher training colleges, five women's lyceums, etc). The state of higher education was also changing: in addition to the University and the Polytechnic School, new educational institutions were beginning to function: the Commercial and Veterinary Academies, the M. Lysenko Higher Music Institute, etc. This led to a rapid increase in the number of students in secondary schools (as of 1910, there were almost 10,000), and in higher schools, and therefore led to a change in the demographic situation in L'viv. In 1910, young people who were studying made up more than 10% of the city's population. The report will analyse the relationship between the quantitative growth of youth and the change in contemporary L'viv. In particular, it follows how the infrastructure of the city changed under the influence of students and high school students: what institutions and organisations began to function, and how the consumer sphere (shops and restaurants) and the sphere of leisure in the city (theatres, cinema, clubs, societies) changed. Providing youth with housing was also an important problem. The increase in demand also led to a reorientation of the real estate market in L'viv. Renting accommodation to students and high school students was a very popular business among L'viv residents. Sometimes even utility and auxiliary premises were used for this purpose. At the beginning of the 20th century, student dormitories appeared, the so-called academic houses, and also bursaries for high school students. Academic houses functioned on a national basis. Before the First World War, there was one Ukrainian, two Polish and one Jewish student dormitory in L'viv. The report will also present an interactive map of student housing in L'viv from 1880 to 1914, and determine the factors that influenced the concentration of young people in certain areas of the city.



„Ze wspomnień swoich zwierzasz się, Wilno” – wilniana w zbiorach graficznych Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie

Dr Agnieszka Fluda-Krokos

(Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński)

W referacie przedstawionych zostanie wybór grafik z zasobów Gabinetu Rycin Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie przedstawiających widoki Wilna. Wykonane w szlachetnych technikach graficznych są świadectwem nie tylko sztuki artystycznego autorów, lecz także wyglądu poszczególnych budowli w czasach współczesnych artystom. Podjęta zostanie także próba porównania wyglądu zabytków widzianych oczami twórców ze stanem obecnym, o ile budynki istnieją.

„You confide in your memories, Vilnius” - Vilnius in the graphic collection of the Scientific Library of the Polish Academy of Art and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Cracow

Agnieszka Fluda-Krokos PhD

(The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences in Cracow/Jagiellonian University)

The paper will present a selection of graphics depicting views of Vilnius from the collections of the Print Room of the Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Krakow. Made in noble graphic techniques, they are a testimony not only to the artistic craftsmanship of the artists, but also to the appearance of individual buildings in the times of the artists. An attempt will also be made to compare the appearance of monuments seen through the eyes of graphic designers with the current state, provided that the buildings exist.

„Austriae est imperare orbi universo”. XVIII- i XIX-wieczne przedstawienia Wiednia w zbiorach Biblioteki Naukowej Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie

Mgr Monika Graczyk

(Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie)

Głównym celem referatu jest zaprezentowanie grafik z XVIII i XIX wieku przedstawiających Wiedeń, znajdujących się w zbiorach Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie. Stolica Austrii nierozzerwalnie związana jest z historią nie tylko Polski, a wszystkich państw wchodzących w skład Austro-Węgier. Prezentacja grafik wiedeńskich będzie okazją do zobaczenia tego miasta oczami społeczeństwa XVIII i XIX stulecia. W kolekcji pochodzącej ze zbiorów rodziny Moszyńskich znajdują się liczne ryciny przedstawiające Wiedeń powstałe w XVIII w. i nieliczne z wieku XIX.

„Austriae est imperare orbi universo”. 18th- and 19th-century depictions of Vienna in the collections of the Scientific Library of the Polish Academy of Art and Sciences and the Polish Academy of Sciences in Cracow

Monika Graczyk MA

(The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences in Cracow)

The paper presents mostly prints from the 18th and 19th centuries depicting Vienna in the collection of the Scientific Library of the PAAS and the PAS in Cracow.

The capital of Austria is inextricably linked with the history of all the countries that were part of the Austro-Hungarian Empire, including Poland. The presentation is an opportunity to see the city through the eyes of society in the 18th and 19th centuries. We will present some of the most interesting 18th and 19th-century prints from the Moszyński collection, which is now housed in the library.



Herbiniai kokliai Vilniaus interjeruose XV a. II pusėje regiono kontekste: ryšiai, sąsajos, skirtumai

Dr. Gitana Zujienė

(Lietuvos istorijos institutas)

Koklinių krosnių paplitimas Europoje istoriografijoje nukeliamas į XII a. Alpių regioną. Iš pradžių plito puodyninių koklių krosnys. Teigiama, kad mūsų regioną jos pasiekė XIV a. pradžioje: XIV a. pirmoje pusėje dabartinės Estijos teritoriją, XIV a. viduryje Suomiją, XIV a. antroje pusėje Lenkiją ir vokiečiams priklausiusią Klaipėdą. Jau nuo XIV a. vidurio Vakarų Europoje joms statyti pradėti naudoti tobulesni plokštiniai kokliai, kurie leido suklestėti krosnių dekorui. Krosnis tapo turbūt svarbiausiu interjero akcentu. Istoriografijoje teigiama, kad Baltijos regione šio tipo krosnys atsirado laikotarpiu tarp 1450 ir 1525 m., o Vilniaus pilyje jos jau stovėjo XV a. antroje pusėje. Taip pat jos buvo įrengiamos didikų bei aukštųjų dvasininkų rūmuose, o galbūt ir turtingų Vilniaus miestiečių namuose. Plokštinių koklių dekore išskiriama keletas motyvų – religiniai, mitologiniai, alegoriniai, heraldiniai, geometriniai/augaliniai. Vienos krosnies dekore galėjo būti komponuojama keletas motyvų. Kilmingųjų namuose vieni buvo herbiniai kokliai. Jais puoštos krosnys ne tik šildė patalpas, bet ir atliko reprezentacinę funkciją. Vilniuje daugiausia herbinių koklių archeologinių kasinėjimų metu buvo rasta Valdovų rūmų teritorijoje. Jie ir yra pagrindinė tyrimų medžiaga. Analizuosime, kokie herbai ir kodėl buvo vaizduojami kokliuose. Ieškosime panašumų, analogų ar skirtumų kaimyninių valstybių buvusiose didikų rezidencijose, vyskupijų sostinėse, visų pirma Lenkijoje (Pinčuve, Bodzentyne, Racionžeke, Ujazdove) bei Prūsijai priklausiusioje Klaipėdoje.

Heraldic tiles in the interiors of Vilnius buildings during the second half of the 15th century in the regional context: connections, differences

Gitana Zujienė PhD

(Lithuanian Institute of History)

In European historiography, the spread of tile stoves dates back to the 12th century, and was first located in the Alpine region. At the beginning, pot-shaped stove tiles were widespread. It is said that they reached this region

at the beginning of the 14th century: present-day Estonia in the first half of the 14th century, Finland in the middle of the 14th century, and Poland and Klaipėda, which belonged to the Germans, in the second half of the 14th century. From the middle of the 14th century more advanced flat-shaped tiles began to be used for their construction in Western Europe, which allowed for the decoration of stoves to flourish. The stove became perhaps the most important interior feature. According to historiography, this type of stove appeared in the Baltic region between 1450 and 1525, and already existed in Vilnius Castle by the second half of the 15th century. They were also put into the palaces of nobles and the senior clergy, and perhaps also into the houses of wealthy citizens of Vilnius. Several motifs can be distinguished in the decoration of flat-shaped tiles: religious, mythological, allegorical, heraldic, and geometric/floral. Several motifs could be used in one stove. Heraldic tiles occupied one of the most important places in nobles' houses. Stoves decorated with them not only heated the room, but also had a representative function. The largest number of heraldic tiles in Vilnius was found in the Palace of the Grand Dukes of Lithuania during archaeological excavations. They will form the main research material. We will analyse what coats of arms were depicted on the tiles, and why. We will look for similarities, analogues or differences in former residences of nobles of neighbouring states, capitals of dioceses, primarily in Poland (Pinczów, Bodzentyn, Raciążek, Ujazd), and Klaipėda, which belonged to Prussia.

«Magdeburgia po wileńsku». Symbolika miejska i mieszczańska w Kijowie w czasach Wielkiego Księstwa Litewskiego

Dr hab. Natalia Biłous

(Instytut Historii Ukrainy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie)

Celem referatu będzie pokazanie wpływu magdeburgii wileńskiej na kształtowanie samorządu miejskiego w Kijowie przez przywileje wielkich książąt litewskich oraz symbolikę miejską. Referat składa się z dwu części: w pierwszej omawiają się wielkksiążęce przywileje na prawo magdeburskie, w drugiej części chodzi o symbole samorządu miejskiego Kijowa w XVI wieku.

Po spustoszeniu tatarskim Kijowa w 1482 r. wielki ks. lit. Aleksander dla podejmowania gospodarki i zasiedlenia ośrodka wprowadził w mieście urząd wójta, a w 1498 r. nadał przywilej na prawo magdeburskie, lecz w



ograniczonym zakresie. Władza wójta rozciągała się tylko nad ludnością miejską dolnej części Kijowa – t.zw. Podolu. Kolejny przywilej w r. 1502 zwolnił jej mieszkańców spod jurysdykcji ciwuna, dawania stacji i podwód, płacenia niektórych podatków. Jednak prawa nabytego w końcu XV w. mieszczańom nie udało się utrzymać przez dłuższy okres, ponieważ wielki książę litewski ze słów kijowian „nie chciał im tego prawa dzierżeć”. Należy też dodać do tego sprzeciw administracji wojewódzkiej, która traciła z tym nadaniem władzę nad mieszczańami oraz związany z tym szereg rozmaitych dochodów w mieście. Dopiero w 1514 r. Zygmunt I swoim przywilejem wyjął mieszczań kijowskich wyznań prawosławnego, katolickiego i ormiańskiego spod „praw polskich, litewskich i ruskich”, które były przeciwne „prawu niemieckiemu majtborskemu” i nadał im prawo magdeburskie na wzór stołecznego miasta Wilna. Ten przywilej okazał się także nie wystarczający, dlatego 16 stycznia 1516 r. Zygmunt I potwierdził go gminie kijowskiej, dodając do tego wyłączenie cechów rzemieślniczych spod jurysdykcji zamku oraz przekazanie ich władzom miejskim, wyjął też mieszczań spod władzy i jurysdykcji wojewody i jego namiestnika, poddając ich wyłączenie jurysdykcji wójta. Więc proces wprowadzenia prawa magdeburskiego w Kijowie podobnie jak i w Wilnie rozciągał się w czasie. Odbywało się powolne uprzywilejowanie miasta etapami, co nadawały mu przywileje wielkksiążęce z lat 1498, 1502, 1514, 1516.

Kształtowanie kancelarii miejskiej Kijowa odbywało się jednocześnie z rozwojem organów samorządowych miasta. Na początek jej funkcjonowania wskazują wzmianki w źródłach o pieczęci miejskiej z 1500 r. Wizerunek na zachowanych tłokach pieczęci miejskiej Kijowa odzwierciedlał pograniczny charakter miasta i ziemi kijowskiej (dokładniej w prezentacji).

W okresie sprzed Unii Lubelskiej 1569 r. mieszczańie kijowscy korzystali przeważnie z rodowych znaków, podstawą których były różne konstrukcje z liter, krzyże, strzały, koła, półkola. Niektóre z tych typów można prześledzić na przykładzie gmerków przedstawicieli zamożnych mieszczańskich rodzin Kijowa: Chodyków, Bałyków, Malikowiczów oraz Romanowskich. Jest to materiał bardzo ciekawy pod względem porównawczym z innymi regionami WKL.

“Magdeburg law of Vilnius”. Urban and bourgeois symbolism in Kyiv during the time of the Grand Duchy of Lithuania

Dr Natalia Biłous

(The Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine in Kyiv)

The aim of the article is to demonstrate how Magdeburg law in Vilnius affected the establishment of municipal governance in Kyiv via the privileges of the Grand Dukes of Lithuania and urban symbolism. The paper consists of two parts: the first discusses the grand princely privileges under Magdeburg law; while the second part is about the symbols of Kyiv's municipal government in the 16th century.

After the Tartar ravages of Kyiv in 1482, Grand Duke Alexander of Lithuania, in order to improve the economy and settle the centre, introduced the office of reeve (*vogt*) in the city, and in 1498 granted a privilege under Magdeburg law, but to a limited extent. The authority of the reeve extended only to the urban population of the lower part of Kyiv, the so-called *Podil*. Another privilege in 1502 exempted residents from the jurisdiction of the prince official (*Tivun*), the giving of stations and suburbs, and the payment of certain taxes.

However, the townspeople did not manage to maintain the right acquired at the end of the 15th century for a long period, because the Grand Duke of Lithuania, in the words of the Kyivites, ‘did not want to give them this right’. We should also add to this the opposition of the provincial administration, which was losing its authority over the burghers with this grant, and associated with it a series of various revenues in the city. Only by his privilege in 1514 did Sigismund I exempt the Kyiv burghers of the Orthodox, Catholic and Armenian faiths from the ‘Polish, Lithuanian and Ruthenian laws’, which were opposed to ‘the German law’, and granted them Magdeburg law, based on the model of the metropolitan city of Vilnius. This privilege also proved insufficient, so on 16 January 1516, Sigismund I confirmed it to the Kyiv community, adding to it the exclusion of craft guilds from the jurisdiction of the castle power and their transfer to the urban authorities. He also took the burghers out from under the authority and jurisdiction of the *voivode* and his governor, subjecting them exclusively to the jurisdiction of the reeve. So the process of introducing Magdeburg law in Kyiv, as in Vilnius, stretched over some time. The slow privileging of the city took place in stages, which was granted by the grand ducal privileges of 1498, 1502, 1514 and 1516.



The formation of Kyiv's city chancellery took place simultaneously with the development of the city's local government bodies. The beginning of its functioning is indicated by references in sources to the city seal from 1500. The images impressed on the preserved seal of Kyiv's city seal reflected the borderland nature of the city and the Kyiv area (more detail in the presentation).

In the period before the Lublin Union in 1569, the Kyiv burghers used mostly ancestral signs, the basis of which were various constructions from letters, crosses, arrows, circles and semicircles. Some of these types can be traced based on the example or the *gmerk*s of members of the wealthy urban families of Kyiv: the Khodykhs, the Balykhs, the Malikovichs and the Romanovskys. This is very interesting material in terms of comparisons with other regions of the Grand Duchy of Lithuania.

The Former Capital of Transylvania through the Prism of Sigillography and Heraldry

Attila István Szekeres PhD

(Transylvanian Heraldic and Vexillological Association)

The best-known connection between Lithuania and Transylvania is the fact that Steponas Batoras (Báthory István/Stephen Báthory/Stefan Batory), the Prince of Transylvania, was elected ruler of the Polish-Lithuanian Commonwealth. During his ten-year reign (1576–1586), Steponas Batoras made a positive mark on the history of Lithuania. The main similarity between Vilnius, the capital of Lithuania, and Klužas (Kolozsvár/Klausenburg/Claudiopolis/Cluj, now Cluj-Napoca in Romania), the last capital of Transylvania, is that Steponas Batoras is honoured as the founder of the universities of both cities. Both educational institutions were founded by the Jesuits. In 1579, the Jesuit College in Vilnius was elevated to the status of a university by Steponas Batoras: *Academia et Universitas Vilnensis Societatis Jesu*.

In his letter patent of 17 July 1579 dated in Vilnius, Steponas Batoras entrusted the Jesuits with the management of the school in Klužas, and the Jesuit college established there was raised to academic status by another letter patent of 12 May 1581: *Academia Claudiopolitana Societatis Jesu*.

During the time of the Principality of Transylvania, Alba Julija (Gyulafehérvár/Weißenburg/Alba Iulia) was the capital of Transylvania, where Steponas

Batoras was elected prince in 1571. After the annexation of Transylvania by the Habsburg Empire, the governorate established in 1691 operated first in Alba Julija, and then moved to Sibiu (Nagyszeben/Hermannstadt), and in 1791 to Klužas, the last capital of the Principality of Transylvania.

The lecture will mention the seal and the coat of arms of the two former capitals of Transylvania, Alba Julija and Sibiu, and will present the history of Klužas through the prism of sigillography and heraldry.

Buvusi Transilvanijos sostinė per sfragistikos ir heraldikos prizmę

Dr. Attila István Szekeres

(Transilvanijos heraldikos ir veksilologijos asociacija)

Labiausiai Lietuvą ir Transilvaniją susiejęs ryšys buvo tai, kad Transilvanijos kunigaikštis Steponas Batoras (Báthory István / Stephen Báthory / Stefan Batory) buvo išrinktas Abiejų Tautų Respublikos valdovu. Lietuvos istorijoje, Steponas Batoras per dešimtmetį trukusį valdymą (1576–1586) paliko gerą pėdsaką. Pagrindinis Lietuvos sostinės Vilniaus ir Transilvanijos paskutinės sostinės Klužo (Kolozsvár / Klausenburg / Claudiopolis / Cluj, dabar Cluj-Napoca Rumunijoje) panašumas yra tai, kad Steponas Batoras yra gerbiamas kaip universitetų abiejuose miestuose įkūrėjas. Abi mokymo įstaigos įkūrė jėzuitai. 1579 m. Steponas Batoras jėzuitų kolegijai Vilniuje suteikė universiteto statusą: *Academia et Universitas Vilnensis Societatis Jesu*.

Steponas Batoras 1579 m. liepos 17 d. Vilniuje datuota privilegija (*litterae patentes*) pavedė jėzuitams vadovauti mokyklai Kluže, o Kluže įsteigta jėzuitų kolegija, vėlesne 1581 m. gegužės 12 d. privilegija (*litterae patentes*) buvo pakelta iki akademinio rango: *Academia Claudiopolitana Societatis Jesu*.

Transilvanijos kunigaikštystės laikais *Alba Julija* (Gyulafehérvár / Weißenburg / Alba Iulia) buvo Transilvanijos sostinė, kur 1571 m. Steponas Batoras buvo išrinktas kunigaikščiu. Transilvaniją aneksavus Habsburgų imperijai, 1691 m. sukurta Transilvanijos gubernatoriaus administracija pirmiausia veikė Alba Julijoje, vėliau persikėlė į Sibiu (Nagyszeben / Hermannstadt), o 1791 m. į Klužą, paskutinę Transilvanijos Kunigaikštystės sostinę.

Pranešime bus kalbama apie dviejų buvusių Transilvanijos sostinių Albos Julijos ir Sibiu antspaudą ir herbą, Klužo istorija bus aptarta per sfragistikos



ir heraldikos prizmę. Paskaitoje bus kalbama apie dviejų buvusių Transilvanijos sostinių Albos Julijos ir Sibiu antspaudą ir herbą, bus pristatyta Klužo istorija per sigilografijos ir heraldikos prizmę.

IX Posėdis / IX Sesja / IX Session

Problem genezy herbu miasta Lwowa

Dr habil. Andrij Greczyło

(Instytut Ukrainiskiej Archeografii i Badań Źródłoznawczych im. M.S. Hruszewskiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy)

Miasto Lwów powstało w połowie XIII wieku, a od lat 1270-ch zostało stolicą Rusi Halickiej. Po upadku w połowie XIV wieku Królestwa Ruskiego (znane również jako Księstwo Halicko-Wołyńskie) miasto od 1434 roku zostaje stolicą województwa ruskiego Korony Królestwa Polskiego.

Herbowi miasta Lwowa i jego genezie poświęcono sporo publikacji. Otwarta pozostaje jednak kwestia czasu powstania tego znaku i pierwotnego znaczenia jego symboli. Posiadamy najstarszy znany wizerunek herbu na pieczęci dołączonej do dokumentu z 1359 roku. Choć wielu badaczy zakładało, że znak ten pochodzi z końca XIII wieku. Brak zabytków materialnych i pewne stereotypy we wcześniejszych opracowaniach prowadzą czasem do powtarzania pojedynczych tez, które nie mają konkretnego potwierdzenia.

W herbie miasta znajdują się dwa elementy: brama miejska z trzema wieżami oraz lew przechodzący przez otwór bramny. Na pierwszy rzut oka jest to typowy przykład połączenia głównego elementu (który mógł wskazywać na nazwę miasta, być symbolem terytorialnym lub znakiem właściciela) i architektury miejskiej, co było niemal klasycznym motywem dla niemieckiej heraldyki miejskiej XII-XIV wieku, co także znalazło odzwierciedlenie na późniejszy rozwój herbów w ziemiach ukraińskich, polskich, litewskich, czeskich etc, na których heraldyczna tradycja niemiecka miała znaczący wpływ.

Na korzyść starożytnego pochodzenia herbu Lwowa przemawia średnio-wieczny mit, który łączy ten znak z imieniem księcia Lwa.

The Coat of arms of the city of Lviv: the problem of origin

Dr Andrij Greczyło

(M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies of National Academy of Sciences of Ukraine)

Lviv was founded in the middle of the 13th century, and from the 1270s it became the administrative centre of the Kingdom of Ruthenia (also known as the Principality or Kingdom of Galicia-Volhynia). After the collapse of the Kingdom in the mid-14th century, Lviv became the capital of the Ruthenian Voivodeship of the Kingdom of Poland in 1434.

A number of publications have been devoted to the coat of arms of Lviv and its origins. However, the question of when it was created and the original meaning of its symbols remains open. The earliest known image of the coat of arms is on a seal attached to a document from 1359, although many researchers have assumed that this sign dates from the end of the 13th century. The lack of material artefacts and certain stereotypes in previous studies sometimes leads to the repetition of individual theses that do not have clear confirmation.

The coat of arms of the city includes two elements: the city gate with three towers, and a lion passing through the gate's opening. At first glance, this is a typical example of a combination of the main element (which could indicate the name of the city, be it a territorial symbol or a sign of the owner) and urban architecture, which was almost a classic motif for German municipal heraldry in the 12th to the 14th centuries. This pattern was also reflected in the later development of the coats of arms in the Ukrainian, Polish, Lithuanian, Czech lands, etc, where the German heraldic tradition had a significant impact.

In support of the ancient origin of the coat of arms of Lviv, there is a Medieval myth that connects this sign with the name of Prince Lev (Leo).

Genealogia i heraldyka w służbie miasta:

przypadek Krakowa (XVI w.)

Dr Piotr Okniński

(Uniwersytet Warszawski)

Zgodnie z powszechnym przekonaniem, konsolidacja polskiego stanu szlacheckiego i systemu parlamentarnego u progu czasów nowożytnych



przyczyniła się do spadku politycznego znaczenia miast Królestwa Polskiego. Wyniki badań, które chciałbym przedstawić w niniejszym referacie, pozwalają nieco zniuansować tę jednostronną diagnozę.

W proponowanym wystąpieniu zamierzam pokazać, jak elita władzy XVI-wiecznego Krakowa legitymizowała swoje polityczne ambicje poprzez odwoływanie się do języka heraldyki. Owe tendencje miały swoisty wymiar instytucjonalny – mianowicie w 1493 r. król Jan Olbracht wystawił przywilej, na mocy którego cała społeczność mieszczan krakowskich została włączona do polskiego stanu szlacheckiego. W ten sposób obywatele Krakowa obronili swe prawo do wysyłania delegatów na sejmy i dzierżenia dóbr ziemskich. Po Krakowie analogiczny przywilej otrzymało Wilno (1568), a później m.in. także Lwów (1658).

Przywilej Jana Olbrachta z 1493 r. uruchomił w Krakowie rozbudowaną maszynę propagandową – prawdopodobnie w początkach XVI w. w tamtejszej kancelarii miejskiej powstała fikcyjna legenda heraldyczna, datująca nobilitację Krakowa na okres rządów Leszka Czarnego (1279–1288). Następnie skomponowano obszerny wykaz członków krakowskiej rady miejskiej (z lat 1363–1583), który został wzbogacony o przedstawienia herbów, a następnie wydrukowany w popularnym herbarzu Bartosza Paprockiego, *Herby rycerstwa polskiego* (Kraków 1584).

Prezentowany referat ma na celu dogłębną analizę katalogu rajców miasta Krakowa zawartego w kompendium Bartosza Paprockiego, interpretowane przeze mnie jako świadectwo miejskiej ideologii władzy.

Genealogy and Heraldry in the Service of the City: The case of Cracow (16th Century)

Piotr Okniński PhD

(University of Warsaw)

It is widely believed that the consolidation of the Polish noble estate and the parliamentary system at the dawn of Early Modern times led to a sudden decline in the political significance of cities in the Kingdom of Poland. The results of the research that I would like to present in this paper make it possible to somewhat nuance this correct, albeit one-sided, diagnosis.

In the proposed presentation, I would like to show how the ruling elite of 16th-century Cracow legitimised their political ambitions by appealing to

the language of heraldry. This trend had a peculiar institutional dimension: namely, in 1493, Jan Olbracht issued a privilege, by virtue of which the entire community of Cracow burghers was incorporated into the Polish noble estate. In this way, citizens preserved their right to send delegates to the Sejm and to hold landed estates. After Cracow, Vilnius (1568) received a similar privilege, and later Lviv (1658), among others.

The 1493 privilege of Jan Olbracht set in motion an elaborate propaganda machine in Cracow: probably on the threshold of the 16th century, a fictitious heraldic legend was developed in the city's chancellery, dating the ennoblement of Cracow to the reign of Leszek the Black (1279–1288). Subsequently, a comprehensive list of members of the Cracow city council (from 1363 to 1583) was composed, which was enriched with representations of coats of arms and later printed in a popular armorial by Bartosz Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego* (Cracow, 1584).

In my paper, I intend to carry out an in-depth analysis of the catalogue of Cracow city councillors contained in Bartosz Paprocki's compendium, interpreted as a testimony to the city's ideology of power.

Brno and Olomouc – Capital Cities of the Margraviate of Moravia in the 16th century (Heraldic Monuments in the Representative Spaces of the Provincial Assembly and Court)

Jana Janišová MA

(Palacký University in Olomouc Czech Republic)

The Margraviate of Moravia was one of the main lands of the Bohemian Crown from the Middle Ages. While Bohemia historically developed one centre, the capital city Prague, to which the royal court and provincial offices were tied, in Moravia two main centres were established, the royal cities of Brno and Olomouc. Since the Middle Ages, the main provincial institutions were linked to both cities. Sessions of the Moravian Provincial Assembly and the Court were held there alternately. In the Middle Ages, these institutions used the Dominican monasteries that were in both Moravian capitals.

In the 16th century, the Moravian Estates (i.e. the nobility, royal towns and prelates) built representative rooms for the Provincial Assembly and the Court in both cities. The new rooms were again located in the city centre, in the premises of the Dominican monasteries mentioned above. These rooms



were decorated with armorial galleries, which consisted of stone tablets bearing the coats of arms of the provincial officers and the assessors of the Provincial Court. This is an important source not only for noble heraldry but especially for the study of the Provincial Court. Only the heraldic decoration in Brno has been physically preserved from both areas. Today this building is part of the so-called New Town Hall in Brno.

The conference paper will present the process of the creation of both armorial galleries in Brno and Olomouc, as well as their importance to the study of provincial institutions and heraldry.

Brno ir Olomoucas – Moravijos markgrafystės sostinės XVI a. (heraldikos paminklai reprezentacinėse provincijos asamblėjos ir teismo erdvėse)

Mgr. Jana Janišová

(Palackio universitetas Olomouce)

Moravijos markgrafystė nuo viduramžių buvo viena pagrindinių Čekijos Bohemijos karūnos žemių. Tuo metu, kai Čekijoje istoriškai susiklostė vienas centras – sostinė Praha, su kuria buvo susietas karaliaus dvaras ir provincijos administracija, Moravijoje iškilo du pagrindiniai centrai – karališkieji miestai Brno ir Olomoucas. Nuo viduramžių su abiem miestais buvo susijusios pagrindinės provincijos institucijos. Čia pakaitomis vykdavo Moravijos provincijos asamblėjos ir teismo posėdžiai. Viduramžiais šios institucijos naudojami abiejose Moravijos sostinėse buvusiais dominikonų vienuolynais.

XVI a. Moravijos luomai (t. y. didikai, karališkieji miestai ir prelatai) abiejuose miestuose provincijos asamblėjai ir teismui pastatė reprezentacines erdves (patalpas). Naujosios patalpos buvo įkurdintos miesto centre, dominikonų vienuolynų teritorijoje. Šias patalpas puošė herbų galerijos, kuriose kabojo akmeninės plokštės su provincijos pareigūnų ir provincijos teismo asesorių herbais. Tai svarbus šaltinis ne tik kilmingųjų heraldikos istorijai, bet ir provincijos teismo studijoms. Iš abiejų patalpų (erdvių) tik Brno mieste heraldinė puošyba išliko fiziniu pavidalu. Šiandien šis pastatas yra vadinamosios Brno naujosios rotušės dalis.

Pranešime bus aptarta tiek Brno, tiek Olomouco herbų galerijų kūrimo istorija bei jų svarba provincijos institucijų ir heraldikos tyrimams.

The City of Riga and its Authorities in Medieval Sigillographic Sources

Ilona Jekele MA

(independent researcher, Latvia)

The oldest wax seals relating to Latvia date back to the 13th century. The period from the 13th to the 16th centuries is known as the time of the Livonian Confederation. The most important ecclesiastical, as well as temporal, influence in the Livonian Confederation was divided between two major forces, the Teutonic Order's Livonian branch (or the Holy Livonian Order), and the Archdiocese of Riga. Riga also played an important role in both the Holy Livonian Order and the Archdiocese of Riga.

Mutual relations and interactions between the city and its authorities are well represented in many historical sources. This representation is also observed in Medieval sigillographic sources: wax seals. During the Middle Ages, wax seals were not only used for the authentication of documents, but are also regarded as important tools of communication and representations of a person's social status and self-identification. In this regard, the imagery used in the wax seals is of the utmost importance.

This paper will focus on an examination of Medieval wax seals from the Latvian State Historical Archive dating from the 13th to the 16th centuries and belonging to the Holy Livonian Order, the Archdiocese of Riga, and the city of Riga itself. The paper will examine the symbolic interactions represented in the wax seals between the city of Riga and the Holy Livonian Order and the Archdiocese of Riga.

Ryga ir miesto valdžios autoritetai viduramžių sfragistikos šaltiniuose

Mgr. Ilona Jekele

(nepriklausoma tyrėja, Latvija)

Seniausi su Latvijos teritorija susiję vaškiniai antspaudai datuojami XIII a. Periodas nuo XIII iki XVI a. žinomas kaip Livonijos konfederacijos laikas. Svarbiausia bažnytinė, be to, laikina įtaka Livonijos konfederacijoje buvo padalinta tarp dviejų pagrindinių jėgų – Kryžiuočių Ordino Livonijos šakos, t. y. Livonijos Švč. Mergelės Marijos vokiečių namų Jeruzalėje ordino (*Ordo domus sanctae Mariae Teutonicarum de Herusalem in Livonia*), ir Rygos



arkivyskupijos. Ryga taip pat vaidino svarbų vaidmenį tiek Livonijos Ordine, tiek ir Rygos arkivyskupijoje.

Miesto ir jo valdžios organų abipusiai santykiai ir sąveikos gerai reprezentuojami daugelyje istorinių šaltinių. Tas vaizdavimas taip pat matyti ir viduramžių sfragistikos šaltiniuose – vaško antspauduose. Viduramžiais vaško antspaudai buvo naudojami ne tik dokumentų autentiškumui patvirtinti, bet jie buvo laikomi ir svarbiais komunikacijos instrumentais, socialinio statuso ir saviidentifikacijos reprezentacijomis. Šiuo atžvilgiu vaško antspauduose naudojami vaizdai turi didžiulę reikšmę.

Šiame pranešime daugiausia dėmesio bus skiriama Latvijos valstybės istorijos archyve saugomų viduramžių vaško antspaudų, datuojamų XIII–XVI a. ir priklausiusių Livonijos ordinui, Rygos arkivyskupijai ir pačiam Rygos miestui, analizei. Pranešime bus nagrinėjama vaško antspauduose reprezentuojamos simbolinės Rygos miesto ir Livonijos ordino bei Rygos arkivyskupijos sąveikos.

X Posėdis / X Sesja / X Session

Vilniaus vyskupų heraldika ir sfragistika

Dr. Agnė Railaitė-Bardė

(Lietuvos istorijos institutas)

Praejus metams po 1387 m. Lietuvos krikšto buvo įkurta Vilniaus vyskupija. Vilniaus vyskupai ne tik rūpinosi krikščionėjančios valstybės dvasiniais reikalais ir buvo aukščiausio rango bažnytiniai dignitoriai, bet ir aktyviai dalyvavo valstybės politinio, kultūrinio ir socialinio gyvenimo reikaluose. Vyskupų naudota heraldika ir sfragistika yra ypač įdomus daugiasluoksnis šaltinis, galintis padėti atskleisti ne tik dvasininkų giminių naudotą heraldiką, bet ir konkretaus dignitoriaus statusą, genealoginę savimonę ir kitus ypatumus.

Minimų dvasininkų herbų ir herbinių antspaudų tyrimo atskaitos tašku laikomas vadinamasis Vilniaus vyskupų herbynas *Elogia Episcoporum Vilnensium*, sudarytas 1654 m. Jo autorystė paprastai priskiriama jėzuitui, Vilniaus universiteto alumnui ir dėstytojui Petriui Kojalavičiui (1622–1654), tačiau neabejotina, kad šis rankraštis – ne vieno autoriaus darbas. Tai byloja ne tik

vėlesni kūrinio papildymai (iki XVIII a. pabaigoje gyvenusio vyskupo), bet ir įvairių dailininkų piešti herbai. Šis herbynas suteikia ne tik heraldinių, bet ir prozopografinių, genealoginių žinių, o kartu byloja ir apie XVII a. viduryje gyvavusias legendines kilmės teorijas.

Šio pranešimo pagrindinės dvi kryptys būtų vadinamojo Vilniaus vyskupų herbyno analizė ir šio herbyno informacijos koreliacija su Vilniaus vyskupų heraldine reprezentacija kituose šaltiniuose, ypač jų naudotuose herbiniuose antspauduose. Ne visi herbyne piešti herbai sutampa su iš tikrųjų Vilniaus vyskupų naudota heraldika. Dėl to skirtingi šaltiniai tyrėjui kelia įdomių klausimų, į kuriuos bus ieškoma atsakymų.

Heraldry and sfragistics of the bishops of Vilnius

Agnė Railaitė-Bardė PhD

(Lithuanian Institute of History)

The Diocese of Vilnius was established a year after the baptism of Lithuania in 1387. Not only were the Vilnius bishops ecclesiastical dignitaries of the highest rank and took care of the spiritual affairs of the state, but they were also active in the political, cultural and social life of the state. The heraldry and sfragistics used by the bishops are a particularly interesting multi-layered source that can reveal not only the heraldry, but also the status, genealogical self-awareness, and other peculiarities of a particular dignitary.

The starting point for the study of the coats of arms and armorial seals of the mentioned clergy is the so-called armorial of the Vilnius bishops *Elogia Episcoporum Vilnensium*, compiled in 1654. Its authorship is usually attributed to the Jesuit Petras Kojalavičius (1622–1654), an alumnus of and lecturer at Vilnius University, but there is no doubt that this manuscript is a collective work. This is evidenced not only by later additions to it, but also by the coats of arms painted by different artists. This armorial provides not only heraldic, but also prosopographical and genealogical information, and at the same time it testifies to the legendary theories of origins that existed in the mid-17th century.

The two main directions of this paper are an analysis of the Vilnius bishops' armorial, and the correlation of its information with the heraldic representation of the Vilnius bishops in other sources, especially in the heraldic seals they used. Not all the coats of arms displayed in the armorial correspond



to the actual heraldry used by the Vilnius bishops. Therefore, the different sources raise interesting questions for the researcher, to which answers will be sought.

Herby złożone na pieczęciach biskupów krakowskich w okresie nowożytnym

Dr Bartłomiej M. Wołyniec

(Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)

Zagadnienia związane ze sfragistyką biskupów polskich okresu nowożytnego, choć w ostatnim czasie uległy zintensyfikowaniu, to jednak wciąż pozostają szeroko otwartą przestrzenią badawczą, której wypełnienie wymaga wielu lat pracy. Tym samym temat herbów złożonych na pieczęciach biskupów krakowskich – których analiza stanowi cel omawianych badań – jest jedynie skromnym głosem w dyskusji nad wciąż nieopracowanym zagadnieniem nowożytnej sfragistyki rządców jednej z najstarszych i najważniejszych polskich diecezji.

Wśród biskupów krakowskich okresu nowożytnego, których listę rozpoczyna kard. Fryderyk Jagiellończyk, a kończy biskup Feliks Turski, tylko czterech używało pieczęci z wyobrażeniem herbu złożonego. Do grupy tej zaliczali się: kard. Fryderyk Jagiellończyk, kard. Jerzy Radziwiłł, kard. Jan Albert Waza oraz biskup Jan Małachowski. W konsekwencji grupa ta nie posiadała swobodnego rodzaju wyróżnika, który pozwoliłby ją wyodrębnić jako taką, której przedstawiciele z takich czy innych powodów mieli lub rościli sobie prawo do używania na pieczęciach herbów złożonych. Z tej też przyczyny do udzielenia odpowiedzi na pytania dotyczące przyczyn użycia przez nich herbu złożonego niezbędna będzie analiza ich pieczęci zarówno w ogólnym kontekście nowożytnej sfragistyki biskupów polskich, w tym w sposób szczególny krakowskich, jak i w konfrontacji z innymi zabytkami sfragistyczno-heraldycznym, wytworzonymi zarówno przez dysponentów analizowanych pieczęci, jak i innych polskich biskupów. W tym kontekście dość dobrym materiałem porównawczym będzie pieczęć biskupa warmińskiego Mikołaja Szyszkowskiego, który herbu złożonego użył zarówno na swojej pieczęci, jak i nagrobku, a także herby związane z inicjatywami artystycznymi biskupa krakowskiego Andrzeja Trzebickiego, któremu zdarzało się używać herbowego „podpisu” w formie złożonej.

Marshalled coats of arms on the seals of Cracow bishops in the modern period

Bartłomiej M. Wołyniec PhD

(The Pontifical University of John Paul II in Cracow)

Issues relating to the sigillography of Polish bishops in the modern period, although recently intensified, still remain wide open as a research area, the completion of which requires many years of work. Thus, the topic of the marshalled coats of arms placed on the seals of the Cracow bishops, the analysis of which is the purpose of the discussed research, is only a modest voice in the discussion on the still unexplored issue of the modern sigillography of the rulers of one of the oldest and most important Polish dioceses.

Among the Cracow bishops of the modern period, the list of which begins with cardinal Fryderyk Jagiellończyk and ends with bishop Feliks Turski, there are only four seals used with the image of a complex coat of arms. This group includes cardinal Fryderyk Jagiellończyk, cardinal Jerzy Radziwiłł, cardinal Jan Albert Waza, and Bishop Jan Małachowski. As a consequence, the group did not have a specific distinguishing feature that would allow it to be distinguished as one whose representatives, for one reason or another, had or claimed the right to use marshalled coats of arms on seals. For this reason, in order to answer questions about the reasons for their use of the marshalled coat of arms, it will be necessary to analyse their seals both in the general context of the modern sigillography of Polish bishops, in particular those of Cracow, and in confrontation with other sigillographic and heraldic monuments, created both by the holders of the analysed seals as well as other Polish bishops. In this context, the seal of the Bishop of Warmia, Mikołaj Szyszkowski, who used the marshalled coat of arms both on his seal and on his tombstone, as well as coats of arms relating to the artistic initiatives of the bishop of Cracow, Andrzej Trzebicki, who sometimes used the coat of arms 'signature' in a marshalled form, will be fairly good comparative material.

Development of the Coat of Arms of the City of Skopje

Jovan Jonovski PhD

(Macedonian Heraldic Society)

Skopje is the capital of Macedonia. The oldest heraldic symbol of the city is found on a naval map, dated 1339, by the Italian cartographer Angelino de



Dulcherto. Soon Skopje came under the influence of the Ottoman Empire, and there was no real possibility for the city to bear arms. The first modern coat of arms appears at the end of the 1920s and the beginning of the 1930s. It is a landscape composition, with a stone bridge with four arches. The shield is in the Spanish style, and it is crowned with 'the crown of Tsar Dushan'.

During the Bulgarian occupation (1941 to 1944), a new coat of arms was adopted consisting of: 'Kale Fortress, lion holding a red flag, wheat class, the Sharr Mountains and Bridge over the river Vardar; for a motto, "Blesti and Blagodenstvuvaa" (Shines and Lives Well)'.

The arms of postwar Skopje had several forms, all containing the bridge and the fortress. The article will follow the different blazons and emblazons used by the city administration and numerous companies.

In editions of stamps depicting the arms of the capitals of the Republics of Yugoslavia from 1969, the arms of Skopje are shown with the same composition that they have today.

Skopjės miesto herbo raida

Dr. Jovan Jonovski

(Makedonijos heraldikos draugija)

Skopjė yra Makedonijos sostinė. Seniausią Skopjės miesto heraldinį simbolį surado italų kartografas Angelinas Dulchertas 1339 m. nubraižytame jūriniame žemėlapyje. Netrukus Skopjė pateko į Osmanų imperijos įtaką ir nebuvo realios galimybės miestui turėti herbą. Pirmą kartą modernusis Skopjės herbas pasirodo XX a. trečiojo dešimtmečio pabaigoje–ketvirtojo dešimtmečio pradžioje. Herbas yra peizažinė kompozicija su akmeniniu keturių arkų tiltu. Skydas yra ispaniško stiliaus ir dekoruotas „caro Dušano karūna“.

Bulgarijos okupacijos metais (1941–1944) buvo patvirtintas naujas herbas, kuriame pavaizduota: Kale tvirtovė, liūtas laikantis raudoną vėliavą, kviečių varpos ir Šara kalnai su tiltu per Vardaro upę ir šūkis „Blesti ir Blagodenstvuvaa“ (Šviečia ir gyvena gerai).

Pokariu Skopjės herbas turėjo keletą formų, bet visada buvo vaizduojamas tiltas ir tvirtovė. Pranešime bus kalbama apie miesto administracijos ir daugelio įmonių naudojamus įvairius herbo aprašymus ir vaizdavimus.

Nuo 1969 m. Jugoslavijos respublikų pašto ženkluose su respublikų sostinėmis Skopjės herbo kompozicija vaizduojama tokia pati kaip ir šiandien.

Vilniaus herbas šv. Kristoforas

XIX a. pr. – XX a. vid.: autentika ir romantizmas

Mgr. Vytautas Aleksiejūnas

(Lietuvos heraldikos komisija)

Pagalbinių istorijos mokslų – numizmatikos, heraldikos, sfragistikos medžiaga – ne tik papildo ir leidžia patikslinti kurį nors valstybės, miesto istorijos puslapį, bet dažnai tampa ir vieninteliu šaltiniu. Po 1795 m. valstybės žlugimo, rusifikacijos politika tiesiogiai paveikė į Rusijos imperijos sudėtį patekusių Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų herbus, jų simboliką. Senųjų herbų siužetus ar jų fragmentus dar galime matyti nedaugelio Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų herbuose (Telšių, Panevėžio, Raseinių ir kt.) kartu su papildomai atsiradusiu ir dominuojančią padėtį užimančiu dviagalviu ereliu. Po 1831 m. įvykusio sukilimo vietoje Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinių miestų herbų įsivyravo herbai su Rusijos imperijos simbolika. XIX a. pradžioje vykdant administracines reformas ir įkūrus Vilniaus ir Kauno gubernijas nauji herbai patvirtinami ir didiesiems Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestams. Akivaizdu, kad istoriniai herbai naujiems krašto valdytojams netiko ir buvo stengiamasi juos nugramzdinti į užmarštį.

Vilniui tapus gubernijos centru 1845 m. patvirtintas naujas herbas, kuriame pavaizduotas raitelis su dvigubu kryžiumi skyde, kitur – m su stačiatikių aštuonių galų kryžiumi skyde.

Reikšmingu istorinio Vilniaus herbo atkūrimo reiškiniumi tapo istoriko Teodoro Narbuto 1835 m. paskelbtas Vilniaus miesto antspaudas, kurio istorija verta išskirtinio dėmesio. Pasak T. Narbuto, blogai išlikęs dokumentas, antspauduotas šiuo antspaudu datuojamas XVI a. Paskelbtas antspaudas buvo nevienareikšmiškai vertinamas ir kėlė daug diskusijų dėl originalumo, tačiau antspaudu iliustracija gana greit išplito įvairiuose tiek to meto tiek ir vėliau leidžiamuose leidiniuose. Antspaudu iliustracijas ir sukurtus jo patikslintus vaizdus, savo darbuose paskelbė istorikai J. I. Kraševskis, M. Balinskis, W. Gizbert-Studnickis, kiti žinomi istorinių darbų autoriai. XIX a. antroje pusėje – XX a. pradžioje carinės valdžios patvirtintas Vilniaus miesto herbas raitelis nors buvo gan plačiai naudojamas, tačiau taip pat pastebimas vis didesnis susidomėjimas senąja miesto heraldika.

Vilniaus m. herbas su Šv. Kristoforu nešančiu kūdikėlj Jėzų vėl tapo labiau populiariu XX a. pirmaisiais dešimtmečiais. Tam įtakos turėjo politinės permainos, skatinančios domėtis Lietuvos miestų istorija. Vilniaus herbas su šv. Kristoforu dažnai tapatinamu su legendiniu milžinu Alciu ypač išpopuliarėjo lenkų užimtame Vilniuje. Šv. Kristoforo vaizdai atsiranda to meto leidiniuose – kalendoriuose, atvirukuose, dokumentuose, miesto architektūros paminkluose. Atskirai minėtini ypač vertingi spaudai ir antspaudai, kuriuos kuriant, kaip pastebi istorikas E. Rimša, panaudota romantiškoji T. Narbuto antspaudo versija.

Susidomėjimas istoriniu Vilniaus herbu pastebimas ir tarpukario Lietuvoje. Herbas randa savo vietą pašto ženkluose, Lietuvos banknotuose, vertybiniuose popieriuose, leidiniuose. Juose atsispindi vyraujančios meno kryptys, laikmečio stilistika.

**The Vilnius St Christopher Coat of arms
from the beginning of the 19th century to the mid-20th
century: authenticity and romanticism**

Vytautas Aleksiejūnas MA

(member of the Lithuanian Heraldic Commission)

Material from auxiliary sciences of history, such as numismatics, heraldry and sigillography, not only supplements and allows us to clarify some pages in the history of a country or a city, but is also often the only source of information. Following the fall of the state in 1795, the policy of russification had a direct influence on the coats of arms and symbols of cities of the Grand Duchy of Lithuania that became part of the Russian Empire. Some scenes or fragments from old coats of arms could still be found in the coats of arms of a few cities, such as Telšiai, Panevėžys, Raseiniai, etc, along with an additional two-headed eagle which took a prominent position. After the 1831 uprising, coats of arms with symbols of the Russian Empire prevailed over the historical coats of arms of the cities of the Grand Duchy of Lithuania. At the beginning of the 19th century, following the administrative reforms and the establishment of the Vilnius and Kaunas governorates, new coats of arms were approved for large cities of the Grand Duchy of Lithuania as well. Apparently, historical coats of arms were not suitable for the new governors of the region, and efforts were made to consign them to oblivion.

After Vilnius became the centre of a governorate, a new coat of arms was approved in 1845, depicting a horseman with a double cross or an eight-pointed Orthodox cross on his shield.

A significant event in the restoration of the historical coat of arms of Vilnius was the publication of the seal of the city of Vilnius by Teodoras Narbutas in 1835. The history of this seal deserves special attention. According to Narbutas, a poorly preserved document stamped with this seal dates back to the 16th century. The published seal received controversial evaluations and provoked a lot of debates about its authenticity, but the illustration of the seal quickly spread in various publications published at that time and later. The illustrations and revised versions of the seal were published by famous historians such as J. I. Kraševskis, M. Balinskis, W. Gizbert-Studnickis, and other well-known authors of historical works. Although from the second half of the 19th century until the beginning of the 20th century the coat of arms of the city of Vilnius with the horseman, approved by the tsarist government, was quite widely used, there was an increasing interest in the old heraldry of the city.

The coat of arms of Vilnius, featuring St Christopher carrying the infant Jesus, recovered its popularity in the early decades of the 20th century. This was influenced by political changes that encouraged interest in the history of Lithuanian cities. St Christopher on the coat of arms of Vilnius was often assimilated with the legendary giant Alcis, who was very popular in Polish-occupied Vilnius. Images of them appeared in publications from that time, including calendars, postcards, documents and pieces of urban architecture. Painters created and reinterpreted the coat of arms of Vilnius, which was used on newspaper front pages, securities, donations slips, etc. Special mention should be made of the highly valuable stamps and seals, which, as the historian E. Rimša observed, were created using a romantic version of the Narbutas seal.

Interest in the historical coat of arms of Vilnius is also observed in Lithuania during the interwar period. The coat of arms found its way on to postage stamps, Lithuanian banknotes, securities and publications. They reflect the prevailing art trends and the styles of the time.



Konferenciją finansuoja / Konferencja jest finansowana przez / The conference is funded by: Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History

Konferenciją parėmė / Konferencja wspierana przez / The conference is sponsored by: Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, Taikomosios dailės dizaino muziejus / Litewskie Narodowe Muzeum Sztuki, Muzeum Sztuki Užytkowej i Wzornictwa / The Lithuanian National Museum of Art, Museum of Applied Arts and Design

Konferencijos organizacinis komitetas / Komitet organizacyjny / Organizing committee:

Dr. Rūta Čapaiūtė (Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History), komiteto pirmininkė / przewodnicząca komitetu / chair of the committee)

Dr Agnieszka Fluda-Krokos (Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, Uniwersytet Jagielloński / Lenkijos mokslo ir menų akademijos biblioteka Krokuvoje, Jagailos universitetas / The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences in Cracow, Jagiellonian University)

Dr. Agnė Railaitė-Bardė (Lietuvos heraldikos komisija / Komisja Heraldyczna Litwy / Lithuanian Heraldry Commission)

Dr. Adam Stankevič (Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History)

Dr. Gitana Zujienė (Lietuvos istorijos institutas / Instytut Historii Litwy / The Lithuanian Institute of History)

Mgr. Džiuljeta Žiugždienė (Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, Taikomosios dailės dizaino muziejus / Litewskie Narodowe Muzeum Sztuki, Muzeum Sztuki Užytkowej i Wzornictwa / The Lithuanian National Museum of Art, Museum of Applied Arts and Design)



Taikomosios
dailės ir dizaino
muziejus
OLNDM

Biblioteka
Naukowa
PAU i PAN
w Krakowie



Pirmame viršelyje: Jean-Batiste Arnout (Arnould) ir Adolphe Jean-Baptiste Bayot, Dominikonų gatvė ir Bajorų institutas Vilniuje, 1850, Lenkijos mokslo ir menų akademijos biblioteka Krokuvoje / Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, Jean-Batiste Arnout (Arnould) i Adolphe Jean-Baptiste Bayot, Ulica Dominikańska i Instytut Szlachetnej Młodzieży w Wilnie, 1850 / Jean-Baptiste Arnout (Arnould) and Adolphe Jean-Baptiste Bayot, Vilnius, Dominican St and the Institute for Young Gentry, 1850, Cracow, The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences in Cracow

Ketvirtame viršelyje: Maksymilian Fajans, Vilnius, Žemutinė pilis, pagal Napoleoną Ordą, Lenkijos mokslo ir menų akademijos biblioteka Krokuvoje / Biblioteka Naukowa PAU i PAN w Krakowie, Maksymilian Fajans, Wilno, Dolny Zamek, według Napoleona Ordy / Maksymilian Fajans, Lower Castle, Vilnius, from Napoleon Orda's, The Scientific Library of the Polish Academy of Arts and Sciences in Cracow

